JOSÉ SARAMAGO

HALEBARDE HALEBARDE

Cu texte de
ROBERTO SAVIANO și FILIP FLORIAN
Ilustrații de Günter Grass

POLIROM

JOSÉ SARAMAGO

Halebarde, halebarde, archebuze, archebuze

Cu texte de Roberto Saviano și Filip Florian

Traducere de Simina Popa,
Cerasela Barbone, Corina Nuțu
Prefață de Fernando Gómez Aguilera
Ilustrații de Günter Grass

POLIROM
2015

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:

SARAMAGO, JOSÉ

Halebarde, halebarde / José Saramago; trad. de Simina Popa, Cerasela Barbone, Corina Nuţu; cu texte de Roberto Saviano şi Filip Florian; pref. de Fernando Gómez Aguilera; il. de Günter Grass. – Iaşi: Polirom, 2015

ISBN print: 978-973-46-5174-0
ISBN ePub: 978-973-46-5182-5
ISBN PDF: 978-973-46-5183-2

I. Popa, Simina (trad.)
II. Barbone, Cerasela (trad.)
III. Nuţu, Corina (trad.)
IV. Saviano, Roberto (text.)
V. Florian, Filip (text.)
VI. Gómez Aguilera, Fernando (pref.)
VII. Grass, Günter (il.)

821.134.3-31=135.1

O carte neterminată, o voință de neclintit

Fernando Gómez Aguilera

„E posibil, cine știe, să fiu în stare să mai scriu o carte."
José Saramago, august 2009

În 2009, pe la mijlocul lui august, la doar cîteva luni după ce terminase *Cain*, Saramago a creat pe laptopul său un fișier cu notițe dedicat noului roman pe care dorea să îl înceapă. O idee mai veche încerca să-și găsească locul într-o narațiune, iar în perioada aceea descoperise mecanismul declanșator al unei anecdote care i-ar fi putut da formă. „E posibil, cine știe, să fiu în stare să mai scriu o carte", reflecta în primul rînd al notițelor sale.

De cînd, în 2006, în timp ce elabora *Fărîme de memorii*, boala se instalase în rutina vieții

sale, nu mai era vreme de pierdut. Pulsul literaturii sale se accelera, împotrivindu-se morții. Însuși scriitorul, conștient de asediul lent la care îl supuneau împrejurările ostile, a găsit o metaforă elocventă pentru a explica acest lucru: „Analogia perfectă ar putea fi cea a lumînării care arde cu flacăra cea mai mare cu o clipă înainte să se stingă". Ca o mărturie a fecundității și vitalității sclipirilor sale de inspirație stau – pe lîngă *Călătoria elefantului* (2008) – romanul *Cain* (2009), precum și văpăile *Caietului* (2009) și ale *Ultimului caiet* (2010). Patru titluri a căror gestație se suprapusese cu perioada instalării bolii.

Acum, în lipsa unei soluții care să-i asigure continuitatea, Saramago se refugia în creația literară. Închidea uși și totuși îi rămîneau lucruri de spus. Avea, oare, să-i ajungă timpul s-o facă? „E posibil", „cine știe" – autorul dezvăluia precaut, dar plin de speranță, în primul rînd al notițelor sale, cele dintîi cuvinte ale unei aventuri agonice întreprinse, iremediabil, în inima întunericului. Astfel încît neîncrederea justificată impusă de fragila realitate modera impulsul voinței sale de neclintit. Dar rămînea ceva de spus și, prin urmare, trebuia spus sau, cel puțin, trebuia încercat să fie spus.

Dacă în *Fărîme de memorii* plătea tribut amintirii intime și anonime a copilăriei, *Călătoria elefantului*, cartea sa cea mai cervantescă, i-a dat ocazia de a aduce un omagiu limbii portugheze și de a celebra esența fabulatorie a literaturii. În continuare, prin intermediul lui *Cain*, avea să critice cu înverșunare mitul religiei, printr-un gest de sorginte voltairiană. Cu ani înainte, în *Eseu despre luciditate* (2004), examinase în profunzime fragilitatea și devierile democrației, abordînd problemele spațiului sociopolitic și ale eticii publice. Moartea o înfruntase deja, cu anticipație, condus de umor și de categorica sa logică argumentativă, în *Intermitențele morții* (2005). Cu *Eseu despre orbire*, zece ani mai devreme, deschisese ciclul alegoric al scrierilor sale, propunîndu-și să treacă *de la statuie la piatră* și să sondeze natura omului contemporan și condiția acestuia; în paginile sale, a pus temelia unei ample parabole despre dezumanizarea și iraționalitatea care, în viziunea sa, devastează lumea și ne umbresc destinul.

Ce-i mai rămînea, atunci, de încheiat în edificiul operei sale, în itinerariul său printre fețetele răului și ale rătăcirii omenești, la capătul vieții? Ce imbold simțea? Să îl urmeze ar fi fost, poate, rolul atribuit noii sale cărți, pe care,

la început, a hotărît să o intituleze *Belona S.A.*; apoi, în decembrie 2009, *Produçoes Belona S.A.*; şi, în sfîrşit, *Alabardas, alabardas, espingardas, espingardas* (*Halebarde, halebarde, archebuze, archebuze*). Titlul definitiv avea să îl stabilească la începutul lui februarie 2010, împrumutîndu-l din mottoul pe care alesese să îl aşeze la începutul naraţiunii, extras din tragicomedia *Exortação da Guerra (Îndemn la război)*, aparţinînd dramaturgului Gil Vicente[1]. La 2 februarie 2010, la ceva mai mult de o lună după ce selectase citatul şi se plînsese, nerăbdător, de întreruperea romanului – „Două luni nu am scris. În ritmul ăsta, cartea o să fie să fie gata în 2020..." (26 decembrie 2009) –, avea să noteze în caietul său digital, satisfăcut: „Altă schimbare, în sfîrşit cea bună: *Alabardas, alabardas, espingardas, espingardas*. Ăsta va fi titlul". Circumstanţele nu îi permiteau să se aşeze în faţa computerului şi să lucreze în

1. Piesă de teatru alegorică a dramaturgului portughez Gil Vicente (c. 1465 – c. 1537), reprezentată pentru prima dată în 1514, în care diverse figuri ale mitologiei greco-romane şi ale istoriei antice, readuse la viaţă de un necromant, elogiază curajul portughezilor şi îi îndeamnă la cucerirea Africii (n. tr.).

continuare la roman, dar refuza să își ia gîndul de la poveste, continuînd să o întoarcă pe toate fețele. Avea ceva de spus.

Ideea inițială este legată de o veche dilemă care îl neliniștea pe Saramago: motivul pentru care nu se cunosc greve în industria de armament. Acestei idei centrale i-a asociat mai tîrziu un eveniment despre care luase cunoștință și care îl impresionase puternic: în timpul Războiului Civil spaniol, o bombă lansată asupra trupelor Frontului Popular din Extremadura nu explodase, ca urmare a unui act de sabotaj. În interiorul ei a fost găsită o foaie de hîrtie cu un scurt mesaj redactat în portugheză: „Bomba aceasta nu se va declanșa".

La început, romancierul i-a atribuit informația lui André Malraux, crezînd că provenea din *L'Espoir (Speranța)*. În curînd avea să înlăture confuzia, fără a putea identifica sursa concretă a evenimentului. În paginile lui Malraux a găsit, totuși, sprijinul de care avea nevoie pentru a-și duce mai departe proiectul. La 1 septembrie 2009, se referea la acest echivoc în fișierul său de notițe: „Memoria m-a înșelat, episodul nu este inclus în *L'Espoir*. Nici în *Pentru cine bat clopotele* al lui Hemingway. L-am citit undeva, dar nu-mi amintesc unde. Am noroc

că Malraux face în cartea sa o referire (extrem de scurtă) la muncitorii din Milano împușcați pentru că sabotaseră obuzele. Pentru ceea ce caut eu, e de ajuns".

Evenimentul de la Milano îi servea îndeajuns de bine ca „factor de atracție", deschizîndu-i drumul către „tratarea romanescă a subiectului". Restul avea să îl adauge imaginația. Trasa liniile directoare ale cărții și căuta elemente de sprijin cu ajutorul cărora să își susțină și să își materializeze ideea, fiindcă intenția sa părea clară încă de la început.

Episoadele sabotajelor de armament asociate unor mesaje de încurajare adresate trupelor republicane nu lipsesc din paginile literaturii spaniole și nici din publicațiile epocii, cum ar fi *Milicia Popular*. Mărturia literară cea mai des citată este cea oferită de Arturo Barea în *La llama*, ultimul volum al trilogiei *La forja de un rebelde*. Un proiectil lansat asupra orașului Madrid nu explodează; după ce amorsa este înlăturată de un artilerist, se găsește înăuntru o bucată de hîrtie, pe care se putea citi, scris de mînă, în germană: „Camarazi: Nu vă temeți. Obuzele pe care le încarc eu nu explodează. Un muncitor german". Muncitori spanioli, germani, italieni și portughezi și-au pus

viețile în pericol sabotînd armele folosite în Războiul Civil, introducînd în același timp mesaje de solidaritate, de îmbărbătare primite în cele mai diverse zone ale geografiei spaniole: Madrid, Jaén, Alicante, Sagunto, Cáceres, Badajoz...

Pe Saramago l-au impresionat gesturile fraterne înfăptuite la Milano și în Spania, în special ultimul, care fusese însoțit de o frază scrisă în limba sa maternă. Și, în același timp, îi furnizau un material romanesc valoros, care consuna cu vechea sa preocupare legată de fabricarea și comercializarea armamentului, absența grevelor în acest sector și conflictele etice aferente. Aceste ingrediente, pe lîngă aportul de energie și caracter narativ pe care îl aduceau, confereau consistență antitezei morale, pliindu-se riguros pe obiectivul său final de a denunța, chiar dacă pînă la urmă nu a putut să îl concretizeze.

Nu a avut răgaz să încheie decît primele trei capitole ale romanului, douăzeci și două de file. În primul, a conturat caracterele personajelor celor mai importante, în special ale protagoniștilor – Artur Paz Semedo și soția sa, Felícia, care îi servește drept contrapunct dramatic; a prezentat compania producătoare de

armament Produções Belona S.A., inclusiv spațiul care avea să constituie, pe cît se pare, centrul acțiunii, „adîncurile arhivei"; și a pus bazele tramei narative, dezvoltate în jurul unei anchete sau cercetări care, începînd cu al treilea capitol, avea să dezvolte intriga. Investigația urma să se concentreze, în primul rînd, asupra rolului jucat de Produções Belona S.A. în războaiele purtate în deceniul trei al secolului trecut. Saramago părea mulțumit de rezultate: „După o întrerupere provocată de lansarea romanului *Cain* și de tumultuoasele sale consecințe, m-am întors la *Belona S.A.*" – notează el în 24 octombrie 2009. „Am corectat primele trei capitole (e incredibil cum a încetat să mai fie bine scris ceea ce părea astfel înainte) și consemnez aici promisiunea de a lucra la noua carte cu maximă perseverență. Va fi publicată anul viitor, dacă mai am zile".

Dar, pe cînd credea că are deja sub control materialul romanesc necesar pentru a aborda ideile și comportamentele pe care dorea cu adevărat să le discute, viața i se scurgea puțin cîte puțin. Dăduse primului capitol forma finală, condensînd cu acuitate, în șapte file, problemele esențiale care îl interesau: *L'Espoir*, un sabotaj petrecut în timpul Războiului Civil spaniol, un

mesaj în portugheză descoperit în interiorul unei bombe, bănuiala unei greve în companie, cîndva prin anii 1930, comerțul cu arme... „Cred că am putea avea, pînă la urmă, o carte. Primul capitol, remodelat, nu rescris, a ieșit bine, indicînd de pe acum cîteva direcții pentru așa-numita istorie «umană» [relația dintre Artur și Felícia]. Personajul Felíciei și cel al soțului apar destul de bine definite", a adăugat în notele sale din 16 septembrie 2009.

Planul inițial fusese deja trasat: personajele principale erau schițate, la fel ca mobilul acțiunii, tonul intrigii și anumite legături între actanți... Muzica prozei sale își găsise modulația, întrevăzîndu-se încă de pe acum atributele specifice ale peisajului narativ care începea să iasă la iveală: o expresie epurată de barochisme, austeră, directă și senină; dialoguri vii, derivate din limbajul cotidian; bine-cunoscutul său narator atotputernic, înțelept, reflexiv și atotcuprinzător; mecanica unei rețele de fire încrucișate; figura insinuată, la sfîrșitul zilelor sale, a unei alte femei energice și tenace, Felícia, o nouă Blimunda aducătoare de pace, exemplu de consecvență morală și speranță de umanizare, în contrast cu un Artur Paz Semedo birocrat, debil, lingușitor și cenușiu; scînteieri

ale ironiei sale sceptice; scena unui conflict moral de amploare; structura de roman polițist care articulează suspansul; capacitatea sa de a delimita strict medii închise; cadența unei căutări disimulate și antagonice... O lume ușor de recunoscut, saramaghiană, care, de la primele contururi trasate, evocă atmosfera specifică din *Toate numele* și stabilește legături cu acea etapă din opera sa inițiată de *Eseu despre orbire*.

Dar toate aceste fire călăuzitoare, precum și altele, sînt sugerate în doar cîteva file. Rămîneau încă nedezvăluite surprizele fecunde pe care procesul creator i le pregătește chiar și autorului. Rămîneau încă neștiute modificările survenite în urma rezolvării problemelor tehnice. Rămîneau încă ascunse descoperirile neașteptate pe care le rezervă drumul. Mai rămînea, în fine, de scris romanul, literatura absorbită pentru totdeauna de vid. Scriitorul promitea să aibă teren ferm sub picioare, deși îi rămîneau de soluționat probleme practice, cum ar fi structura detaliată a edificiului sau avansarea *de facto* a narațiunii. În ce fel avea să continue, nu vom afla niciodată. Cu privire la intențiile sale, Saramago nu a lăsat decît mărturii succinte în computer, note orientative care, firește, ar fi trebuit în curînd să se supună tensiunii consubstanțiale cu înaintarea narațiunii. Pe

2 septembrie 2009, zăbovea pentru a face o observație asupra relațiilor dintre Felícia și Artur Paz Semedo, o circumstanță care îi permitea să introducă indicii menite să prefigureze viitorul conflict: „Dificultatea cea mai mare constă în construirea unei istorii «umane» care să fie la locul ei aici. O idee ar fi să fac în așa fel încît Felícia să se întoarcă acasă atunci cînd își dă seama că soțul ei începe să fie dominat de curiozitate și de o anumită neliniște a spiritului. Va pleca din nou atunci cînd conducerea «îl va cumpăra» pe soț, numindu-l contabil-șef al unui departament care se ocupă de armament greu". Cîteva luni mai tîrziu, pe 22 februarie 2010, cu doar cîteva săptămîni înainte ca starea sănătății sale să se agraveze considerabil, introducea în ultima notiță pe care avea s-o lase, direcționînd satisfăcut, dar precaut progresul formal a cărții, una dintre marile probleme nerezolvate care nu-i dădeau pace; mai exact, cum să continue romanul: „Ideile apar atunci cînd nu sînt necesare. Faptul că directorul general, care nu va ajunge să fie menționat decît ca inginerul, s-a gîndit să scrie istoria firmei ar putea scoate povestea din marasmul care o amenința și e cel mai bun lucru care mi se putea întîmpla. Să vedem dacă se confirmă".

În timp ce boala îi acapara încetul cu încetul viața, Saramago urzea povestea în imaginația sa. De la sfîrșitul lunii octombrie 2009, nu s-a putut întoarce la scris, dar a continuat să se frămînte asupra narațiunii, să o plăsmuiască în mintea sa, fără să renunțe. Este uimitoare tenacitatea cu care, aflat pe marginea marelui abis, scriitorul a refuzat să abandoneze literatura. Este surprinzătoare energia formidabilă pe care o degajă istoriile, chiar și înainte de a căpăta forma definitivă pe hîrtie și de a ajunge la cititor, în imaginația și voința naratorului. O forță atît de copleșitoare, încît nu face decît să confirme lucida observație a poetului Roberto Juarroz: „Realitatea a produs omul pentru că, în străfundul ei, ceva cere, tainic, istorii. Sau, altfel spus, pare să existe în profunzimea realului un apel la narațiune, la iluminare, la viziune și poate chiar la argument pe care oamenii trebuie să le asigure, fie că există un sens, fie că nu".

Saramago considera că „literatura e ceea ce ne face inevitabil să gîndim". A conceput romanul ca pe un exercițiu de acțiune intelectuală, o metodă de a construi scenarii verbale de raționament și, prin urmare, un vehicul pentru reflecție. Fabulațiile sale gîndeau și îndemnau la gîndire, ba chiar se prezentau, metaforic, ca

un fel de eseuri cu personaje. Importanța acordată ideilor și valorilor apare legată de producția sa încă de la început, se instalează la rădăcina atitudinii și motivațiilor sale literare: „Sînt un scriitor oarecum atipic. Nu scriu decît pentru că am idei", a repetat în diverse rînduri. Astfel încît opera sa se înalță asemenea unui monumental reper narativ destinat meditației asupra răului și rătăcirii contemporane, atent la devierile ființei umane, preocupat, în definitiv, de diversele forme ale dezumanizării din pricina cărora suferim. Începînd cu *Eseu despre orbire*, a examinat în amănunt și a iluminat, cu perseverență, aceste zone umbrite care afectează și prejudiciază demnitatea umană, insinuîndu-se în conștiința și în modurile de relaționare ale subiectului modernității tîrzii.

În afara apelului la gîndire, angajarea sa intelectuală respingea indiferența și apatia morală. Chiar și astăzi persistă ecourile severului său denunț și ale chemării la o reîntoarcere la etică, ale îndemnului de a lua parte la o insurgență a virtuții în contextul decadenței, un principiu pe care l-a aplicat cu mult curaj în textele sale. „Mi-am dat seama, în ultimii ani, că sînt în căutarea unei formulări a eticii: vreau să exprim, prin intermediul cărților mele, un sentiment etic al existenței, și vreau să îl

exprim în termeni literari", avea să recunoască în 1996. Această reînarmare morală, opunîndu-se resemnării spiritului, trebuia să contribuie la îmbunătățirea condiției umane și, în viziunea sa, era menită să se ancoreze în comportamentul cotidian, în viața de zi cu zi: „Cînd rostim binele sau răul... există o serie de mici sateliți ai acestor două mari planete, care sînt mica bunătate, mica răutate, mica invidie, micul devotament... În fond, din asta e făcută viața oamenilor, din slăbiciuni, din neputințe, cu alte cuvinte..." Într-un fel sau altul, atrăgea atenția asupra nevoii ca epoca noastră să adopte un „simț etic al existenței", o mobilizare realizată prin accentuarea consecvenței proprii și interiorizarea noțiunii de respect în relațiile cu ceilalți, pornind de la o axiomă elementară și, în același timp, universală: nu-i face altuia ceea ce nu-ți dorești să ți se facă.

Ce ușă era atît de grăbit să închidă atunci? Ce constrîngere simțea? *Halebarde, halebarde*, ultima suflare narativă a lui José Saramago, căuta să se înscrie în acest spațiu delimitat de gîndire și de etică: un roman de idei cu o importantă componentă de revendicare și provocare, o injecție de filozofie morală pentru conștiința cititorilor săi, adoptînd ca subiect lumea ostilă și nocivă a producției și folosirii armelor. Intenția

sa, declarată la momentul respectiv în cercul celor apropiați, deși nu vom ști niciodată cum s-ar fi concretizat, era aceea de a diseca paradoxul moral al angajatului exemplar al unei fabrici de armament, Artur Paz Semedo, capabil de a face abstracție, în rutina sa, de consecințele eficienței sale profesionale atît de disciplinate. Saramago se arăta interesat de examinarea disocierii obișnuite între comportament și efectele declanșate. Și avea să abordeze acest clivaj la nivel individual, prin intermediul figurii unui om obișnuit, birocrat, respectabil, eficient, serviabil, obedient și timid: aparent un cetățean model. La rîndul său, rolul antagonistului, un personaj incomod și, în același timp, stăpînit de dorința de adevăr, era rezervat unei femei, Felícia, al cărei portret a început să se contureze cu energia și vigoarea caracteristice protagonistelor feminine ușor de recunoscut în opera sa, purtătoare ale flăcării speranței și măreției. Acestea sînt cîteva dintre considerațiile pe care am avut ocazia de a le asculta, în prezența soției sale, Pilar del Río, și a unor prieteni apropiați, în mai multe conversații din timpul ultimelor luni de viață petrecute la Lanzarote, cînd José Saramago împărtășea unele dintre anxietățile sale legate de romanul care ocrotea promisiunea vieții sale aproape stinse.

În ultimă instanță, era vorba, pur și simplu, de materializarea ideii de banalitate a răului, controversatul concept pe care Hannah Arendt l-a pus pe tapet. Saramago proiecta o explorare minuțioasă a responsabilității etice a subiectului față de el însuși și față de societate, responsabilitate ce decurge din acțiunile sale; în definitiv, punea la cale o imersiune nemediată în înstrăinarea cotidiană a propriei conștiințe, zguduind din temelii paradoxurile și scuzele, indolențele și incongruențele latente. Aceasta era, poate, cea din urmă ușă pe care simțea nevoia urgentă să o închidă sau să o deschidă, în funcție de ceea ce dorea să arate: cea a responsabilității morale a individului, interpelîndu-l pe fiecare dintre cititorii săi în parte, răscolindu-i conștiința pentru a incomoda, a neliniști și a plasa la nivel personal provocarea regenerării: posibilitatea, chiar și privită cu scepticism, de a oferi alternativa unei lumi mai umane.

În viziunea lui Saramago, nici impasibilitatea, nici adăpostul supunerii nu ne dezvinovățesc. Literatura sa este un exemplu activ de suspiciune față de conștiința liniștită, întemeiată pe convingerea că renunțarea la gîndire și, mai ales, la exigențele imperativului etic – în *Caietele de la Lanzarote* a lăsat sintetizată certitudinea

sa că „dacă etica nu guvernează rațiunea, rațiunea va disprețui etica" – atrage riscul unui drum expus la eventualitatea răului, fără a fi nevoie de ființe extraordinar de perverse pentru ca acesta să triumfe. Din nefericire, răul nu este doar o amenințare la adresa ordinii sociale, ci și un obicei superficial, frivol. O structură comunitară care, dacă urmărește să aibă succes, fie și parțial, necesită ființe responsabile, consecvente, preocupate de căutarea binelui, dotate cu voință critică, dispuse, în fine, să recunoască și să se recunoască în noul drept uman la obiecție și nesupunere, propus de Einstein: „Mai există un alt drept uman despre care rareori se vorbește, deși este menit să fie extrem de important: e vorba de dreptul sau de îndatorirea pe care o are cetățeanul de a nu coopera la activități pe care le consideră greșite sau dăunătoare".

Modul în care aceste preocupări fundamentale, împreună cu altele, urmau să se materializeze în romanul neterminat se pierde în vîltoarea întunecată a neființei. Asta înseamnă moartea, că înainte erai și acum nu mai ești – după cum sublinia autorul. Iar dacă nu ești, dispare posibilitatea cuvîntului ivită aici; dimpotrivă, se instalează suspendarea amenințătoare a liniștii ireversibile. În succintele note

strînse de José Saramago în timp ce concepea *Halebarde, halebarde*, a avut grijă, totuşi, să clarifice finalul textului. Luînd-o înaintea instalării absenţei sale prevestite, a schiţat cadrul unei paranteze narative, prevăzute cu început şi sfîrşit, parcă pentru a-i lansa cititorului invitaţia de a adăuga conţinut itinerariului parcurs de aventura morală care trebuia născocită şi care îi adresa lui în particular, cititorului ca persoană, o interogaţie. Pe 16 noiembrie 2009, a dezvăluit şi chiar a comentat cuvintele cu care hotărîse să încheie romanul încă nescris, astfel încît, indiferent de circumstanţe, să nu rămînă nici o îndoială asupra punctului său de vedere sau a scopului său în ceea ce priveşte indiferenţa şi lipsa de răspundere morală: „Cartea se va încheia cu un sonor *Du-te dracu'*, proferat de ea. O încheiere exemplară". Un Saramago în stare pură pînă la ultimul dintre cuvintele sale, inclusiv acelea care nu au putut fi scrise în locul pe care voinţa li-l hărăzise, dar al căror ecou răsună totuşi pînă astăzi, din libertatea viguroasei sale conştiinţe incomode, de neînlocuit.

(Traducere din limba spaniolă
de Corina Nuţu)

Halebarde, halebarde, archebuze, archebuze

1

Bărbatul se numește artur paz semedo și lucrează de aproape douăzeci de ani la serviciile de facturare de armament ușor și muniții dintr-o fabrică de armament reputată, cunoscută sub denumirea legală de produções belona s.a., un nume pe care, e bine să lămurim, căci au rămas foarte puțini cei pe care îi mai interesează asemenea informații inutile, îl purta zeița romană a războiului. Nimic mai potrivit, ce-i drept. Alte fabrici, imperii industriale mastodontice de talie mondială, se numesc krupp sau thyssen, dar produções belona s.a. se bucură de un prestigiu unic, de la legătura cu antichitatea, e de ajuns să spunem că, după părerea calificată a unor specialiști în materie, anumite echipamente militare romane pe care le întîlnim în muzee, scuturi, platoșe,

coifuri, vîrfuri de lance și gladiumuri, provin dintr-o modestă forjă din trastevere care, după cum se vehicula în vremurile acelea, fusese înființată chiar de zeița noastră. Nu demult, un articol publicat într-o revistă de arheologie militară mergea pînă într-acolo încît să susțină că niște rămășițe dintr-o praștie descoperite recent proveneau de la acea forjă mitică, o teză care avea să fie rapid desființată de autorități științifice care au argumentat că, în timpuri atît de îndepărtate, temuta armă de lansare numită praștie sau catapultă încă nu fusese inventată. Pentru cei interesați, artur paz semedo nu e nici burlac, nici căsătorit, nici divorțat, nici văduv, ci pur și simplu separat de nevastă, nu pentru că așa și-ar fi dorit el, ci fiindcă așa a vrut ea, o militantă pacifistă convinsă, care n-a mai suportat să se vadă legată cu lanțurile conviețuirii domestice obligatorii și ale datoriei conjugale de un contabil de la o firmă producătoare de arme. Pur și simplu o chestiune de coerență, a explicat ea la momentul respectiv. Aceeași coerență o determinase mai înainte să-și

schimbe și numele, căci fusese botezată berta, după numele bunicii din partea mamei, însă acum o chema oficial felícia, ca să nu poarte toată viața povara aluziei directe la tunul nemțesc transportat pe calea ferată, devenit celebru în primul război mondial pentru bombardarea parisului de la o distanță de o sută douăzeci de kilometri. Revenind la artur paz semedo, trebuie să menționăm că visul cel mare al vieții lui profesionale este să fie numit responsabil pentru facturare la una dintre secțiile de armament greu, în loc de mărunțișurile de la muniții pentru material ușor, pînă acum aproape singurul lui domeniu de muncă. Efectele psihologice ale acestei ambiții intime și nesatisfăcute ajung să se intensifice pînă la anxietate de fiecare dată cînd conducerea fabricii prezintă modele noi și duce angajații să viziteze cîmpul de teste, o moștenire a unor vremuri în care accesul la arme era mult mai restrîns, acum nu mai poate fi folosit pentru nici un fel de exercițiu de tragere. Cea mai mare plăcere pe care i-o putea oferi viața era să contemple piesele

strălucitoare de artilerie de diferite calibre, tunurile antiaeriene, mitralierele grele, mortierele cu gura deschisă spre cer, torpilele, grenadele antisubmarin, lansatoarele de rachete tip katiușa, numite și orgile lui stalin. De observat că din catalogul fabricii lipsesc tancurile, dar produções belona s.a. făcuse deja public faptul că își pregătea intrarea pe piața respectivă cu un model inspirat din merkava, tancul armatei israeliene. Nici că ar fi putut alege mai bine, s-o spună palestinienii. Atîtea emoții așa de puternice aproape că îl făceau pe omul nostru să-și piardă cunoștința. Mai avea puțin și leșina, sau cel puțin așa avea el impresia, și îngăima, Apă, vă rog, dați-mi apă, și apa venea de fiecare dată, întrucît colegii știau deja despre ce e vorba și îi săreau de îndată în ajutor. Era mai degrabă o chestiune de nervi decît de altceva, artur paz semedo n-a ajuns niciodată chiar să leșine. După cum se vede, subiectul în cauză e un interesant exemplu pentru contradicția dintre a vrea și a putea. E un iubitor pătimaș al armelor de foc, dar n-a tras un foc în viața lui, nu e nici măcar

vînător de sfîrșit de săptămînă, iar armata, constatînd lipsurile lui fizice evidente, nu l-a dorit în rîndurile ei. Dacă n-ar fi lucrat la fabrica de armament, mai mult ca sigur astăzi ar mai fi trăit încă alături de pacifista lui felícia, fără alte aspirații. Cu toate astea, să nu credeți că avem de-a face cu un bărbat nefericit, amărît, decepționat de viață. Dimpotrivă. Orice film de război nou-apărut îi provoacă un entuziasm aproape infantil, ce-i drept, aproape niciodată răsplătit pe deplin, fiindcă orice ar vedea, lui tot i se pare prea puțin, fie că e vorba de rafale de mitralieră, lupte corp la corp, bombe aeriene, tancuri trăgînd și zdrobind tot ce le iese în cale, pînă și de executarea exemplară a unor dezertori. De fapt, în fața ecranului convulsiv și tumultuos, acompaniat de instalația de sunet care atinge nivelul maxim de decibeli, artur paz semedo este, cel puțin în spirit, cu scuzele de rigoare pentru contradicția în termeni, incarnarea perfectă a zeiței belona. Cînd nu rulează filme de război în cinematografe, recurge la variata lui colecție video, care cuprinde de la cele mai

vechi filme pînă la cele mai recente, bijuteria seriei fiind parada cea mare din o mie nouă sute treizeci, cu john gilbert, fantele ăla cu mustăcioară, căruia filmul sonor i-a ruinat cariera, căci avea o voce subțire, aproape piţigăiată, ca a unui tenorino de operetă netalentat, deloc potrivită unui erou de la care te aştepţi să scoată un întreg batalion din tranşee cînd strigă La atac. Cea mai mare parte a filmelor din colecţie sînt americane, deşi mai există şi unele franţuzeşti, japoneze şi ruseşti, precum iluzia cea mare, ran, respectiv crucişătorul potemkin. Oricum, producţia hollywoodiană e majoritară în colecţia lui, în care se disting apocalypse now, ziua cea mai lungă, la hotarul dintre viaţă şi moarte, tunurile din navarone, scrisori din iwo jima, bătălia de la midway, destination tokyo, patton, pearl harbor, bătălia din ardeni, salvaţi soldatul ryan, platoşa de metal. Un curs autentic de stat-major.

Într-o zi, artur paz semedo citi în ziar că la cinemateca din oraş va rula l'espoir, de andré malraux, un film despre războiul civil spaniol turnat în o mie nouă sute treizeci

și nouă. Ar fi o bună ocazie să afle mai în amănunt despre ce s-a întîmplat în conflictul din țara vecină, unde frontul popular aflat la putere fusese învins de o coaliție fascistă din care au făcut parte cămășile brune germane, cămășile negre italiene, mauri călare[1] și *viriatos*, cum li se zicea portughezilor care se duceau voluntari sau cu contract să tragă și ei cîteva focuri de armă pe acolo[2]. Nu mai văzuse filmul, nici măcar nu știa că e vorba de o adaptare a unei cărți cu același titlu, tot de andré malraux. Fiind un om al cifrelor și al facturilor, nu se poate spune despre artur paz semedo că a fost vreodată un cititor entuziast, cel mult putem considera că face o lectură relativ atentă, cum se mai întîmplă

1. Mercenari marocani care au luptat alături de trupele lui Franco în Războiul Civil spaniol (1936-1939) (n.tr.).
2. Denumirea de *viriatos*, atribuită portughezilor care au participat la Războiul Civil din Spania, este inspirată de numele războinicului lusitan Viriato, care în secolul al II-lea î.Chr. a ținut piept ofensivei romane (n. tr.).

cu unii oameni care, dintr-un motiv sau altul, sau chiar fără vreun motiv anume, consideră drept obligaţia lor de cetăţean să citească cutare sau cutare carte şi care, odată lansaţi într-o asemenea lăudabilă îndeletnicire, putem fi siguri, cu excepţia cazurilor de forţă majoră, că nu vor sări nici măcar un rînd. Deşi, după cum se poate deduce mai mult sau mai puţin din cele relatate pînă acum, felul lui de a fi şi de a gîndi nu avea prea multe în comun cu povestea filmului, poate chiar dimpotrivă, se emoţionase pînă la lacrimi la imaginile care arată coborîrea din sierra de teruel, cum erau aduşi morţii şi răniţii pe umerii tovarăşilor lor, printre oameni veniţi în ajutor din satele vecine, înşiraţi de-a lungul drumului, care îi priveau cu pumnii strînşi. Atunci, urmînd un fir logic, sau fără să urmeze nimic, hotărî că ţinea de obligaţia lui de amator de filme de război şi angajat al produções belona s.a. să citească o carte în care era vorba tocmai despre un război. O căută în librării, dar n-o găsi. Că era o lucrare veche, fără căutare la public care

să justifice comenzi noi, i s-a zis, poate o găsiți pe la vreun anticar. Artur paz semedo urmă sfatul și, la al treilea magazin, de unde nu găsea nici una, găsi acum mai multe decît spera, căci i-au fost prezentate nici mai mult, nici mai puțin decît două exemplare, unul în franceză, altul tradus, amîndouă într-o stare de păstrare și de curățenie rezonabile. Pe care o luați, îl întrebă librarul. Artur paz semedo mai știa cîte ceva din limba lui molière, moștenire vagă din timpul liceului, dar se temu ca scrierea autorului să nu fie mult peste capacitățile lui de înțelegere, așa că optă pentru o soluție înțeleaptă, Le iau pe amîndouă. Cărțile nu erau scumpe, dar, chiar și așa, librarul îi făcu un mic rabat. Și la vînzările de arme se obișnuiește să se facă reduceri, la capitolul ăsta știa și el tot ce se putea ști, varietatea comisioanelor e așa de mare încît, în anumite cazuri, ajungea să fie amenințat însuși profitul firmei. În fine, așa cum nu zice înțelepciunea populară, deși ar putea s-o facă, Dacă vrei să ajungi să culegi într-o bună zi, suflecă-ți mînecile și seamănă de

pe acum. Fiecare afacere are regulile ei, la fel și librarul acesta, prin rabatul făcut, se baza pe posibilitatea ca noul client să-i bată și altă dată la ușă. Ideea lui artur paz semedo cînd a cumpărat cele două exemplare ale cărții era pe cît de evidentă, pe atît de genială, avea oricînd la îndemînă traducerea pentru a-l ajuta să depășească dificultățile pe care le putea întîmpina în descifrarea originalului. Chiar în seara aceea, după cină, se așeză în fotoliul lui preferat, deschise l'espoir și intră în războiul civil din spania. Încă de la primele rînduri își dădu seama că fără ajutorul traducerii n-ar fi reușit niciodată să ducă la bun sfîrșit aventura literară în care se băgase. Pe lîngă complexitatea în sine a poveștii și a stilului puțin cam încărcat al autorului, cel puțin pentru gusturile lui, apărea în poveste un limbaj militar învechit, făcînd-o cîteodată greu accesibilă unui spirit obișnuit cu tacticile și strategiile timpurilor moderne. Oricum ar fi fost, artur paz semedo se delecta regește. Habar n-avea, sărmanul, ce-l așteaptă. La sfîrșitul unei săptămîni de lectură disciplinată și

deosebit de atentă, pe cînd se apropia de deznodămîntul cărții, cîteva cuvinte i-au zguduit deodată sufletul, spiritul, corpul, în fine, tot ce se putea zgudui înăuntrul lui. Iată scurtul pasaj cu pricina: „Comisarul noii companii se ridică în picioare: «În numele muncitorilor împușcați la milano pentru sabotajul obuzelor, ura!"[1]. Zece cuvinte simple, înlănțuite, un singur rînd de text, nimic mai clar, nu putea fi nici urmă de confuzie. Cu toate astea, consultă nervos traducerea, și acolo erau toate, transpuse în propria lui limbă: muncitori, sabotaj, împușcare. Nu putea exista nici o îndoială, nici o exegeză întortocheată, care să se bage unde nu-i e locul, cum îi e obiceiul, ca să afirme că nu e chiar așa cum se spune. Artur paz semedo, a cărui fină sensibilitate nu e un secret pentru nimeni, vă amintiți de reacțiile sale nervoase la prezentările de arme noi, simți înăuntrul lui o străfulgerare rapidă de compasiune pentru soarta sărmanilor

1. André Malraux, *Speranța*, traducere de Ion Mihăileanu, Editura pentru Literatură Universală, București, 1968 (n. tr.).

nefericiți, care însă cedă imediat în fața unei fraze neîndurătoare pe care avu scrupulul să o și pronunțe cu voce tare ca să fie clar, N-au de ce să se plîngă, au primit ce au căutat, cine seamănă vînt culege furtună, așa a grăit el. Dar nu s-a oprit aici. O iritare surdă, din străfunduri, pe care nu reuși s-o stăpînească, ieși deodată la suprafață și în locul omului simplu care vărsase cîteva lacrimi la filmul lui malraux apăru, intolerant, intransigent, responsabilul pentru facturare de la produções belona s.a., atît de devotat instrumentelor de război, încît simpla idee că cineva le-ar putea sabota i se părea de nesuportat. În afară de crima gravă împotriva economiei păgubite în sectorul lui industrial, o lua ca pe un afront personal. Îi va veni greu cititorului să creadă că asemenea sentimente s-ar fi putut manifesta unele după altele, atît de lămurit, atît de clar enunțate ca în paginile unei cărți. În realitate, altfel s-au petrecut lucrurile în capul lui artur paz semedo, compasiunea, lipsa de îndurare și iritarea, deși apăruseră de-a valma, opunîndu-se, contrazicîndu-se,

afirmîndu-se, cu alte cuvinte imposibil de examinat ca și cum ar fi fost vorba de un tot. Simțămintele umane sînt ca un caleidoscop mișcător, dar, în cazul de față, e important să clarificăm că reacția predominantă a fost cea de neplăcere, de dezgust, de supărare. Și asta l-a făcut pe artur paz semedo să nu continue cartea lui malraux, spre nemulțumirea sa profundă, îi ajungea deja cît suferise. Armele au existat de la începutul lumii și nu se murea mai mult din cauza lor, mureau cei care aveau de murit, atîta tot. O bombă nucleară avea cel puțin avantajul de a scurta un conflict care altfel s-ar fi putut tîrî la nesfîrșit, cum s-a mai întîmplat în trecut cu războiul de treizeci de ani sau cu celălalt, de o sută, cînd nu mai spera nimeni că va mai fi vreodată pace. În acel moment își aminti de felícia, ar fi drăguț din partea lui să o pună la curent cu povestea lui malraux. În cazul în care n-o citise deja, sentimentele ei pacifiste aveau să-i fie recunoscătoare. Iritarea lui se domolise, ajunsese acum la un nivel ușor de suportat, ca o sîcîială de zi cu zi, de exemplu o ușă care scîrțîie, un robinet

care picură, un cîine care nu mai tace. Se apucă să formeze numărul de telefon, dar renunță pe parcurs. Se gîndi la ce s-ar întîmpla dacă ar fi cu cineva și cine știe, sau de fapt, se știe foarte bine ce ar putea întrerupe sau deranja telefonul lui, poate ea ar șopti cuiva, Lasă-l, lasă-l să sune, sîntem ocupați, probabil nu e nimic important. Artur paz semedo privi pagina cărții, văzu muncitorii împușcați, mortierele nefolositoare și, fără să mai stea pe gînduri, formă din nou, de data asta pînă la capăt. Telefonul sună de trei ori și ea răspunse, Alo, Sînt eu, artur, Știu, ți-am văzut numărul, Scuze că te sun la ora asta, Nu e chiar așa tîrziu, Mi s-a întîmplat ceva ce aș vrea să-ți povestesc, Vreo problemă, întrebă ea, N-aș zice chiar problemă, dar sînt tulburat, Dacă e din cauza vreunei femei pe care tocmai ai cunoscut-o, sper să fii fericit, Ce femeie, ce tot vorbești, am lucruri mai importante la care să mă gîndesc, Ai niște preocupări care merită studiate, cel puțin așa mi se pare mie, dacă vrei să te cred că n-ai mai fost cu nimeni de cînd am plecat eu de-acasă, Dacă am fost sau n-am fost, nu e treaba

ta, Foarte bine, atunci explică-mi ce ți-a tulburat căpșorul, Am fost la cinematecă acum o săptămînă să văd un film care se cheamă l'espoir, L-am văzut și eu, am fost alaltăieri, E o poveste emoționantă, mai ales coborîrea de pe sierra de teruel, E greu să-ți stăpînești lacrimile, ce-i drept, Eu mărturisesc că am plîns, spuse artur paz semedo, Și eu, ți-am zis, spuse felícia. Urmă o tăcere. Am putea crede că erau fericiți să împărtășească o emoție atît de puternică, cine știe dacă, dintr-o coincidență, n-au simțit-o chiar de pe același scaun de cinema, dar n-ar recunoaște niciodată, dacă ar face-o, ar fi o dovadă de slăbiciune sentimentală de care celălalt ar putea profita. Cînd vine vorba de cuplurile separate, nu poți fi niciodată suficient de precaut. Și pînă la urmă ce aveai să-mi spui, întrebă felícia, După ce am văzut filmul, mi-am zis că trebuie să citesc cartea acestui malraux, dar a fost o decizie proastă, De ce, Aproape de final se face o referire la niște muncitori care au fost împușcați la milano pentru că ar fi sabotat niște obuze, Și ce-i cu asta, Nu ți se pare ceva rău, întrebă el. Nici rău

nici bine, mi se pare ceva corect, Corect, corect, se scandalizã artur paz semedo, fãcînd sã vibreze de indignare membrana interioarã a receptorului, Da, şi nu numai corect, cît şi necesar, din moment ce erau împotriva războiului, Normal, şi acum sînt morţi, De ceva tot trebuie sã mori, Nu-ţi stã bine sã fii cinicã, dar, de fapt, nici nu mã miră, ai fost dintotdeauna un bloc de gheaţã, Cã ţie îţi stã bine cinic, te prefaci jignit în falsa ta virtute, cît despre blocul de gheaţã, cred cã îmi faci concurenţã, Nu fac altceva decît sã-mi apăr munca, cã datoritã ei ai trăit bine ani de zile, Într-adevăr, eşti un cavaler, dacã nu-ţi mulţumisem pentru generozitate, spuse felícia, îţi mulţumesc acum, Trebuia sã-mi dau seama cã o sã-mi pară rău cã am sunat, Poţi sã închizi cînd vrei tu, dar dacã tot ai sunat, lasã-mã sã-ţi povestesc o întîmplare asemănătoare pe care cu siguranţã n-o ştii, durează doar un minut, n-am nevoie de mai mult, Te ascult, Am citit acum ceva vreme, nu mai ştiu exact unde, nici cînd, despre un caz identic petrecut în timpul aceluiaşi război din spania, cu un obuz care n-a explodat şi care avea

în el o hîrtie pe care scria în portugheză Bomba aceasta nu va exploda, Asta a fost probabil isprava celor de la fabrica braço de prata, acolo toți erau mai mult sau mai puțin comuniști, Pe atunci se pare că nu erau prea mulți comuniști, Dacă n-o fi fost un comunist, atunci o fi fost un anarhist, Poate a fost cineva de la fabrica ta, N-am fi făcut noi așa ceva, Că a fost braço de prata sau brațul altcuiva[1], gestul a fost același, singura diferență importantă este că nimeni n-a fost împușcat, cel puțin nimeni de care să se fi aflat, Deși văd că ai altă părere, nu protestam pentru că au fost împușcați cei vinovați de asemenea infracțiuni, ci fac apel la simțul de răspundere al oamenilor care muncesc în fabricile de arme de-aici sau de oriunde altundeva, spuse artur paz semedo, Da, același fel de responsabilitate care a făcut să nu existe niciodată o grevă în fabricile astea, De unde știi, Ar fi fost o știre la nivel mondial, ar fi intrat în istorie, Cu tine nu se poate discuta,

1. Joc de cuvinte pornind de la numele fabricii, *braço de prata* însemnînd braț de argint (n. tr.).

Ba se poate, asta și facem, Trebuie să închid, Dar înainte lasă-mă să-ți dau o sugestie pentru orele tale libere, N-am ore libere, Sărmanul de tine, ce viață de sclav, Și care ar fi sugestia, Să investighezi în arhivele firmei dacă în anii războiului civil din spania, între treizeci și șase și treizeci și nouă, produções belona s.a. a vîndut armament fasciștilor, Și ce-aș avea de cîștigat cu asta, Nimic, dar ai mai afla cîte ceva despre munca ta și despre viață, Arhiva firmei poate fi consultată doar cu autorizația conducerii, Folosește-ți imaginația, inventează un motiv, cred că ești unul dintre favoriți printre toți criminalii ăia de-acolo, măcar să-ți folosească la ceva, Trebuie să închid, Ai mai zis asta o dată, Îmi pare rău că te-am deranjat, Se pare că mai deranjat ești tu. Noapte bună, Noapte bună. După zece minute, sună telefonul lui artur paz semedo. Era felícia, Nu căuta comenzi semnate de generalul franco, n-ai găsi nimic, dictatorii își folosesc stiloul numai ca să semneze condamnări la moarte. Și închise înainte ca el să poată răspunde.

2

Cred că sîntem cu toții de acord că o noapte prost dormită nu e cea mai bună pregătire pentru o zi de lucru satisfăcător de productivă. Blestemat fie ceasul în care mi-a venit ideea să-i dau telefon femeii ăsteia, ce dreptate avea bunica mea sebastiana cînd spunea, fă bine, să-ți auzi de rău, așa se plîngea artur paz semedo pe cînd, cu mare greutate, abia reușea să se dea jos din pat, și continuă, Nu mai știu pe nimeni atît de enervant, are așa un mod complicat de a gîndi, de pînă și cuvintele cele mai nevinovate par rău intenționate. Își luă micul dejun pe fugă, trecu pe roșu la două semafoare în drum, dar pentru prima dată în viață, cel puțin din cîte își amintea, ajunse la serviciu cînd condica de prezență era deja închisă. Se scuză cît de bine putu

în fața șefului și se duse la biroul lui. Acolo se simțea mai în siguranță, apărat de impecabila ordine de pe masă și de aura de respectabilitate pe care și-o crease de-a lungul timpului în departamentul de contabilitate de care răspundea. Pentru artur paz semedo, persoanele care lucrau cu el nu erau nici colegi, nici prieteni, ci subalterni. Și între arme există diferențe, unei mitraliere ușoare nici prin cap nu-i trece să se simtă jignită fiindcă nu se poate întrece cu un tun cu tragere rapidă. Acum că a distribuit sarcinile și a dat instrucțiuni pertinente personalului din subordine, poate în sfîrșit să dea drumul la computer și să-și citească mailurile. Nu se miră să găsească un mail de la soția lui. Felícia e așa, ca un fel de doberman, care atunci cînd își înfige dinții în piciorul unui sărman nefericit, nu-i dă drumul nici să-l bați cu parul. Iată ce zicea mesajul, Sper că ai dormit bine. Eu, ca un înger ce sînt. Fără să vreau să mă amestec în viața ta, ți-aș face o recomandare, cînd te duci să vorbești cu cei din conducere, să nu uiți să folosești termenul

comparativ, că ideea ta este să faci un studiu comparativ și integrat, bagă și chestia cu integrat, între contabilitatea care se făcea pe atunci și cea de acum, și-o să vezi că o să fie impresionați. Și încheia cu următoarele cuvinte sibilinice, Să ai norocul pe care îl meriți. Timp de aproape o săptămînă, pe diferite tonuri, de la un simplu și firesc interes amical pînă la ironia cea mai acidă, ca atunci cînd l-a întrebat, Tot acolo ești, ceea ce l-a făcut pe artur paz semedo să se înfurie, mesajele au venit unele după altele. Era inevitabil. Cum deschidea computerul, o găsea acolo, îi mai lipsea doar o poză și semnătura olografă. Chiar dacă nu se semna, mailurile ei îndreptățeau și întăreau în același timp celebra maximă a lui buffon, stilul este omul însuși, deci inclusiv femeia. Chiar și cînd se aplică metoda tăcerii, arma cea mai puternică dintre toate. Într-o zi ecranul îi apăru golit de indicații, provocări sau mesaje, ca și cum i-ar fi spus, Fă ce vrei, dar pe mine să nu te bazezi. A funcționat ca prin farmec. În aceeași după-amiază, artur paz semedo își luă inima în

dinți și îl înștiință pe superiorul lui direct că ar dori să fie primit de directorul general al companiei, ales în funcție cu doar cîțiva ani în urmă și despre care umbla vorba la cantină că e un om accesibil, simpatic cu subalternii. Se dădu curs cererii, răspunsul sosi trei zile mai tîrziu, că da, domnul director general îl va chema pe solicitant de îndată ce va avea cîteva minute disponibile. Apoi mai dură încă aproape o săptămînă. În acest răstimp, nici felícia n-a cerut vești, nici artur paz semedo nu i le-a dat. Era clar că se pedepseau unul pe celălalt. Zilele de așteptare au fost pentru artur paz semedo pline de intensă frămîntare și de multe hîrtii mototolite. De nenumărate ori așternea în scris, în paragrafe dezordonate, ceea ce considera că ar fi cele mai bune argumente pentru a-l convinge pe director să autorizeze coborîrea lui în adîncurile arhivei. Cît și le ordona pe foaia de hîrtie, motivele lui i se păreau nu doar foarte persuasive, ci indiscutabile, cu toate astea, era de ajuns o simplă lectură ulterioară ca să constate fragilitatea eforturilor

lui de redactare. Renunță. Se gîndi chiar la un moment dat să-i ceară sfatul felíciei, dar își zise că așa ceva ar fi mai prejos de demnitatea lui. Și i se părea ciudat că, deși se străduise, nu reușise să insereze în ciornele lui cuvintele comparativ și integrat, pentru care insistase ea atît. Se temea ca directorul să nu-l întrebe ce voia să spună cu ele, mai ales la integrat, pe care i-a fost clar de la început că nu va fi ușor să-l mînuiască dialectic. Pornea așadar la război folosind armele unui război mai vechi, dar zeul armatelor avea să judece, căci de-asta avea putere. Lui artur paz semedo nu prea îi plăcea să se dea drept ce nu este, dar deși se spune că nu haina îl face pe om, îl mai poate ajuta în anumite împrejurări. Artur paz semedo era încrezător că împrejurările îl vor ajuta, doar de asta se zice că cineva este sau nu la înălțimea ocaziei, că totul e doar o chestiune de noroc. Cînd i s-a zis în sfîrșit că directorul îl așteaptă, se ridică aparent sigur pe el de pe scaun și, cu aceeași siguranță aparentă, străbătu coridoarele largi care îl duceau la cel mai sfînt

dintre sfinții de la produções belona s.a., adică la biroul celui mai înalt responsabil al firmei. Îl primi secretara, care îl rugă să aștepte un minut, dar abia după un sfert de oră și după ce a vorbit pe un interior, întredeschise ușa care comunica cu încăperea de alături și anunță, Domnule director, a venit domnul paz semedo. O voce clară, corectă, bine modulată, spuse, Să intre. Artur paz semedo întîmpină cîteva greutăți cînd porni în linie dreaptă, dar, de bine, de rău, reuși să traverseze spațiul pînă la biroul imens în spatele căruia îl aștepta directorul, în picioare. La invitația acestuia, artur paz semedo se așeză, avînd mare grijă să nu se instaleze în fotoliu înaintea șefului lui. Buna educație constă în astfel de amănunte, pe care numai spiritele grosolane le disprețuiesc. Directorul e un bărbat de patruzeci și doi de ani, arătos, rumen în obraji de la soare și sporturi în aer liber, yachting, golf, tenis, în sfîrșit, o viață de country and sea. Pe birou se vede un dosar nu foarte gros care cu siguranță conține esențialul vieții și parcursului profesional al lui artur

paz semedo în hîrtii și comentarii. Directorul îl deschise și îl închise la loc, își împreună degetele și întrebă, Pentru ce ați venit să mă vedeți, dacă e vorba de vreo mărire de salariu, trebuie să știți că asemenea chestiuni nu se tratează la nivelul ăsta, În nici un caz, domnule director, răspunse artur paz semedo cu o voce care îl trădă nu doar o dată, Atunci, pentru ce, Mi-a venit o idee, domnule director, În principiu, orice idee este binevenită, mai ales dacă e una cu cap, și chiar și una mai exagerată mai merge, în lipsă de altceva, spuneți-mi deci, cum e a dumneavoastră, Un studiu, domnule director, Ce fel de studiu, Să analizăm vechiul nostru sistem de contabilitate, de exemplu, din anii treizeci, în comparație cu ce folosim acum, Pentru ce, Mi s-a părut interesant, domnule director, Nu zic că n-ar fi interesant, nu e un domeniu la care mă pricep, dar mărturisesc că nu-i văd nici un rost, bănuiesc că nu urmăriți să demonstrați că vechiul sistem era mai bun și, ca atare, ar trebui să revenim la el, Ar fi doar un studiu, domnule director, fără alt scop,

Deci inutil, după părerea mea, Cred că aveți întru totul dreptate, domnule, recunosc că n-ar avea nici un fel de utilitate practică pentru zilele noastre, cred că de fapt am greșit în judecata mea, vă rog să mă iertați pentru timpul pe care vi l-am răpit. Directorul deschise dosarul, răsfoi documentele de dinăuntru, zîmbi fugar văzînd mențiunea privind comportamentul angajatului la fiecare prezentare de arme, apoi întrebă, Și de ce vă interesează anii treizeci, A fost o perioadă plină de războaie, cel din spania, apoi a urmat al doilea război mondial, fără să uităm de cel dus de italia împotriva etiopiei, cel din chaco, în care bolivienii și uruguaienii, din cîte am citit, s-au omorît unii pe alții vreme de trei ani, și mai sînt cîteva, din cele nelipsite, m-am gîndit că trebuie să fi fost o perioadă deosebit de activă pentru firmă, cu rezultate contabile importante, Cu alte cuvinte, că probabil cîștigam mult mai mulți bani, Puteți să spuneți și așa, domnule director, dar acesta e un subiect care nu mă privește, n-aș îndrăzni niciodată, intenția mea era pur și simplu una

de natură profesională și tehnică. Contabilul era încîntat de sine însuși, de fluența cu care îi ieșeau cuvintele pe gură, de lejeritatea prezentării, de neașteptata seriozitate a argumentelor, unde mai pui că nici nu fusese nevoie să recurgă la greoaiele comparativ și integrat. Dacă felícia ar fi fost acolo, ar fi înțeles, în sfîrșit, ce fel de soț lăsase. Urmă o tăcere, părea că întrevederea va lua sfîrșit, dar directorul, pe un ton neașteptat, distant, ca și cum ar fi fost obosit sau neliniștit, spuse, Toate țările, de oricare ar fi ele, capitaliste, comuniste sau fasciste, fabrică, vînd, cumpără arme și nu de puține ori le folosesc împotriva propriilor popoare. În gura unui director de fabrică de armament, cuvintele acestea sunau aproape a blasfemie, ca și cum ar fi spus, Așa stau lucrurile, deși n-ar trebui să fie așa. Firește că nu ne-am aștepta ca artur paz semedo să răspundă, Asta e lumea în care trăim, și, în fapt, nici nu îndrăzni s-o facă. Gîndurile intime trebuie respectate, chiar și cînd devin explicite. Urmă o nouă tăcere. Ca să dea de înțeles că era gata să se retragă și să

se întoarcă la locul lui de la facturare, artur paz semedo se mișcă ușor în fotoliu, dar directorul mai avea ceva de zis, Cred că v-ați lămurit că ideea dumneavoastră pentru un studiu comparativ al sistemului de contabilitate din cele două perioade trebuie abandonată, pentru că este inoportună și inutilă, ar fi o pierdere de timp pe care firma nu și-o poate permite, Așa este, domnule director, îl întrerupse artur paz semedo, În orice caz, spuneți-mi un lucru, interesul dumneavoastră pentru anii treizeci e mai vechi sau e ceva recent, E recent, acum două sau trei săptămîni am văzut la cinematecă un film despre războiul civil din spania, se cheamă l'espoir, și m-a pus pe gînduri, V-ați gîndit că ar merita să cercetați afacerile firmei din acei ani, Asta nu, domnule director, cum v-am mai spus, dar m-am gîndit că e imposibil ca o firmă atît de prestigioasă ca produções belona s.a. să nu fi participat cumva la episod, Ca furnizoare de armament, Da, domnule director, ca furnizoare de armament, nimic mai mult, Și asta ar fi bine sau rău, Depinde de perspectivă,

Și a dumneavoastră care e, Fiind angajat al firmei, îmi doresc ca ea să prospere, să se dezvolte, Și ca cetățean, ca om simplu, Deși trebuie să recunosc că-mi plac armele, prefer și eu, ca toată lumea, să nu fie războaie, Nu chiar toată lumea, cel puțin generalii n-ar fi de acord cu dumneavoastră. Directorul făcu o pauză, apoi încheie, Și nici directorii de fabrici de armament, Războaie au fost și vor fi întotdeauna, spuse artur paz semedo pe un ton sentențios, omul e un animal războinic prin natura sa, o are în sînge, Sună bine, domnule semedo, e o definiție bună, Mulțumesc, domnule director, sînteți foarte amabil. Deschise din nou dosarul, apoi îl închise la loc, era timpul să pună capăt conversației. De data asta artur paz semedo găsi de cuviință să se ridice el primul. O făcu, discret ca de obicei, spunînd, Dacă-mi permiteți, domnule director, o să mă retrag, Vă rog, răspunse directorul, întinzîndu-i mîna. Pînă la urmă, ideea felíciei nu dăduse nici un rezultat. S-o fi crezînd ea șmecheră, dar într-o firmă chestiile astea nu țin, bombănea paz semedo

în timp ce, învins, dar nu descurajat, se întorcea la locul lui, dacă nu ți-oi plăti-o eu cu prima ocazie, să nu-mi spui mie artur.

În seara aceea, ca să-i facă conversație tatălui lui, de la care moștenise funcția la produções belona s.a., directorul îi povesti extraordinarul caz al unui funcționar care voia să se apuce de un studiu comparativ al sistemelor de contabilitate ale firmei, cel din anii treizeci și cel actual, o distanță de aproape o sută de ani, făcînd aluzie la faptul că în anii aceia și în cei care au urmat fabrica făcuse probabil afaceri bune cu toate războaiele care se duceau pe-atunci, N-a folosit chiar termenii ăștia, dar era ușor de înțeles unde bate, Și tu ce i-ai zis, îl întrebă tatăl, I-am scos ideile astea din cap, doar nu-ți imaginezi că o să las un angajat să se ocupe săptămîni sau luni întregi cu chestii neserioase, nu face parte din tradițiile firmei, A mirosit el ceva, am făcut afaceri bune pe atunci, mult mai bune decît acum, cu concurența asta haotică, Și să nu uităm de contrabandă, Da, mai e și contrabanda. Nu părea să mai fie ceva de spus

despre subiectul acesta, dar pe chipul bătrînului, încă lucid și robust la cei șaptezeci și cinci de ani ai săi, străfulgeră o amintire care, venind așa, pe neașteptate, l-a surprins pînă și pe el, Ciudat, tocmai mi-am amintit de un episod de pe atunci, mă refer chiar la războiul civil din spania, nu m-am mai gîndit de ani buni la el, Ce episod, tată, Eram foarte tînăr pe vremea aia, n-aveam nici o funcție de conducere, dar bunicul tău mă sfătuise să fiu mereu cu ochii în patru și urechile ciulite, că numai așa puteam să învăț, Și ce-ai învățat, Am văzut că fabrica avea probleme, se zvonea că se pregătește o grevă, au fost chiar și niște sabotaje, rezultatul a fost că au chemat poliția să rezolve situația înainte să fie prea tîrziu, Poliția, Da, poliția politică, secretă[1], cum se numea pe atunci, Și cum s-a terminat, Au venit, au luat cîțiva muncitori de la turnătorie și

1. Poliția de Vigilență și Apărare a Statului, organism înființat în timpul regimului dictatorial portughez de dreapta, Estado Novo, cu scopul de a împiedica și elimina orice formă de opoziție (n. tr.).

de la fierărie, n-am aflat niciodată ce s-a întîmplat cu ei, Nu s-au mai întors la fabrică, Nu, n-ar fi fost un bun exemplu să-i primim înapoi, orice dovadă de slăbiciune din partea noastră ar fi alimentat indisciplina angajaților, și-așa aveam deja destule dureri de cap, Acum domnește liniștea, liniștea socială, vreau să zic, În care nu e bine să te încrezi niciodată, spuse bătrînul, e ca liniștea apelor adînci, doar aparență și nimic altceva.

În ziua următoare, directorul general îl chemă pe angajatul artur paz semedo ca să-i spună, M-am gîndit că poate ar fi interesant să facem niște cercetări în arhivă, Ce fel de cercetări, domnule director, Documente, rapoarte, corespondență, constatări, procese verbale, memorandumuri, notițe, minute de ședință, lucruri de genul ăsta, în care să se reflecte participarea firmei la evenimentele vremii, Toate din anii treizeci, Da, Dacă-mi permiteți, vă amintesc că pentru o asemenea muncă este nevoie de o orientare, un criteriu, nu se poate folosi orice document doar pentru că mi s-a părut mie interesant, Ce găsiți îmi aduceți mie și o să hotărăsc

eu, și-așa e un du-te-vino continuu de hîrtii pe masa mea, Cred că am înțeles, Nu uitați, cîmpul dumneavoastră de acțiune se limitează la anii treizeci, la războaiele care au fost atunci, Ceea ce ar include deja și al doilea război mondial, Să-l lăsăm deoparte, apogeul lui a fost în anii patruzeci, spuse directorul și continuă, Puteți să începeți cînd doriți, o să pun să vi se facă un permis de liberă trecere, pentru orice problemă, vorbiți cu secretara mea. Da, domnule, spuse artur paz semedo. Strînse mîna pe care i-o întindea directorul și se retrase. Nu mergea, zbura. Intră în departamentul lui cu un aer triumfător pe care nu-l mai văzuse nimeni și pe care toți subordonații, fără excepție, l-au atribuit unei măriri substanțiale de salariu. Atît de limitată e imaginația oamenilor simpli.

De două-trei ori pe săptămînă, artur paz semedo ia cina în oraș, un fel mai scurt de a spune că se duce să mănînce la un restaurant. Mai schimbă rutina meselor de acasă, nu foarte variate și nici extrem de apetisante, întrucît arta culinară nu e unul dintre

talentele lui, și cînd iese, se întreține pe cît posibil cu peisajul uman. Pe cîțiva clienți îi știe deja din vedere, mai sînt cîte unul sau doi singuri, ca el, și deși nu au altă comunicare verbală în afară de un simplu bună seara, întîlnirile repetate au stabilit între ei de-a lungul timpului un fel de complicitate tacită, fără o cauză reală, suficient cît să-și adreseze un zîmbet pe jumătate mijit și un salut scurt din cap, care dispar în același moment în care se și manifestă. Acum că e separat de nevastă, artur paz semedo se uită cu mai multă atenție la comportamentul cuplurilor. Rareori se întîmplă să apară unele cu aer de sărbătoare, poate sînt proaspăt căsătoriți, încă încîntați de noutate, altele, de parcă ar îndeplini o obligație chinuitoare, se așază în liniște, aleg ce vor să mănînce în liniște și în liniște așteaptă servirea. Dacă mai scot vreun cuvînt după aceea, o fac pentru că nu dă bine să stai la masă cu cineva și să nu faci conversație, chiar dacă cealaltă persoană nu e decît obișnuitul soț sau nevasta dintotdeauna. Artur paz semedo își amintește, cu o dureroasă nostalgie de-o clipă,

de cinele în oraș cu felícia și însuflețirea meselor în tête-à-tête, căci felíciei îi plăcea să vorbească mult și nici nu avea nevoie de soțul ei să-i servească drept contrapunct, ea spunea glumele și tot ea rîdea la ele. Amintirile îl făcură pe artur paz semedo să se gîndească că ar trebui să o înștiințeze pe fosta lui soție de cele întîmplate la firmă, fosta soție doar de fapt, căci de drept, era în continuare aceeași de dinainte să-i trîntească ușa la plecare. La urma urmei, ideea de a pătrunde în misterele contabile ale firmei produções belona s.a. fusese a ei, și chiar dacă era adevărat că studiul celor două sisteme de contabilitate pe care i-l sugerase ea fusese respins de director, era la fel de adevărat că fusese calea de a ajunge, din vorbă în vorbă, la cel mai bun rezultat posibil, anume permisul de liberă trecere pentru a investiga tot ce voia, fără să trebuiască să țină seama decît de limita temporală care îi fusese fixată. Sigur, era pentru anii treizeci, dar nu-l putea împiedica nimeni să mai tragă cu ochiul la ce se întîmplase prin anii patruzeci și cincizeci. Artur paz

semedo se simțea ca un samson, în stare să dărîme dintr-o suflare toate coloanele templului și să omoare filistenii într-o clipită, cît ai zice peşte. Scoase telefonul mobil din buzunar și, fără ezitare, formă numărul felíciei. Bună, spuse ea, nu te-am mai auzit de mult, Am veşti, răspunse el, dar nu pot vorbi foarte tare, pentru că sînt la un restaurant, Dacă sînt chiar așa de importante, trebuia să mă suni de acasă, M-am gîndit că poate n-ai ajuns încă și nu mai aveam răbdare, așa că m-am hotărît să te sun de aici, fii atentă, Sînt numai urechi, Cu contabilitatea n-am rezolvat nimic, nu-i interesează, dar o să primesc un permis de liberă trecere ca să cercetez anii treizeci, Ce să cercetezi, întrebă felícia, Orice mi se pare important, inclusiv tranzacțiile efectuate, De arme, îl întrebă, Da, răspunse el, tot, Cum ai reușit, întrebă ea, fără să-și poată ascunde o ușoară notă de respect, Am zis ce-am avut de zis, el m-a ascultat și, dintr-una într-alta, s-a ajuns la rezultatul ăsta, Mă bucur, e mult mai bine decît ne așteptam. Lui artur paz semedo îi plăcu

acest plural, era ca și cum ea s-ar fi aflat de cealaltă parte a mesei. Cel mai important a fost că a îndrăznit să-i spună, Mi-a plăcut pluralul ăsta, au fost vorbele lui, L-am spus intenționat, răspunse felícia, n-a ieșit la întîmplare, Adică, Vorbim mai încolo. Își luară rămas-bun și închiseră. Chelnerul, ca la un semn, îi aduse friptura cu cartofi prăjiți. Artur paz semedo, cunoscut ca un tip impasibil, simți brusc o foame de lup.

3

Clădirea firmei produções belona s.a. n-ar fi cu nimic mai prejos dacă am compara-o cu un palat baroc roman. E un imobil impunător de patru etaje a cărui faţadă, îmbrăcată în faianţă, îl face să pară turtit, o imagine pe care interiorul o dezminte, întrucît tavanele sînt dintre cele mai înalte şi încăperile dintre cele mai spaţioase, fără nici o legătură cu cămăruţele moderne în care ne pune să locuim arhitectura zilelor noastre. Dedesubtul acestei cetăţi se află beciul, subsolul, arhiva istorică. Cîţi ani va trăi, şi e destul de tînăr ca să trăiască mulţi încă, artur paz semedo nu va uita ziua aceasta, momentul solemn în care s-a ridicat de la biroul lui de contabil ca să coboare în adîncurile trecutului necunoscut. Avea la el permisul de liberă trecere care urma să-i deschidă

toate ușile, sesam, deschide-te, peștera lui ali baba. Lîngă liftul cu care coborîse se află o structură metalică mare, o platformă puternică folosită în principal ca să transporte în sus și în jos mașinile șefilor celor mai importanți din firmă, începînd cu cea a directorului general. După cîte se poate vedea, o arhivă, în ciuda respectabilității inerente funcției ei colectoare, poate fi folosită și drept garaj, de aceea poarta spre exterior este destul de largă. La ieșirea din lift, primul lucru care te izbește e mirosul de hîrtie veche, care nu trebuie confundat cu cel de mucegai, cu atît mai puțin într-un loc unde nu se simte nici un pic de umezeală. Te surprind apoi șirurile de coloane, unite prin arcade perfect semicirculare, care susțin enorma greutate a clădirii. La mică distanță, într-un fel de colivie de lemn, se văd prin geamurile împîclite de praful adunat de-a lungul vremii doi bărbați muncind. Sînt responsabilii cu arhiva, unul mai în vîrstă, care se va prezenta mai tîrziu drept arsénio, celălalt, considerabil mai tînăr, cu un nume care suna amuzant, sesinando,

primul superiorul, al doilea, subordonatul. Șeful e gras și chel, ajutorul lui are tot părul în cap și e slab ca un țîr. Amîndoi îl privesc pe intrus cu neîncredere. Artur paz semedo are la el permisul de liberă trecere, ar putea, deci, să se lipsească de abordări personale, dar gîndul că va petrece multe ore în locul acesta și că cei doi i-ar putea fi de ajutor prin cunoștințele pe care cu siguranță le au despre materialele aflate în păstrare îl determină să se apropie cu un zîmbet conciliant pe buze. Bună ziua, spuse. Șeful bombăni ceva, slăbănogul repetă ca un ecou ascultător. Ce doriți, îl întrebă arsénio cel gras, Am venit din ordinul domnului director general să fac niște cercetări, uitați permisul de liberă trecere. Celălalt luă hîrtia, o citi rapid și decise, Nu e bună, De ce nu e bună, întrebă aspirantul cercetător, simțindu-se subit frustrat, E doar un permis de liberă trecere, adică puteți merge pe unde vreți, dar atît, Exact, atît, îl completă asistentul, E semnat de directorul general, e suficient, Ar fi dacă n-ar lipsi aici o referință clară la obiectul cercetărilor pe care

doriți să le faceți, Dacă asta este nedumerirea, pot să vă spun că e vorba despre anii treizeci, Din ce secol, Secolul douăzeci, Așa o fi, dar nu scrie, Da, nu scrie, întări asistentul ca și cum părerea lui lipsea din discuție, Și ce să fac acum, întrebă artur paz semedo, Aduceți-mi o hîrtie pe care să fie specificat, negru pe alb, ce intenționați să faceți aici, răspunse bărbatul cel gras, o hîrtie semnată de cineva cu autoritate, și atunci n-o să vă mai cer decît să nu-mi faceți prea mare dezordine prin cutii, Că am avut ceva de muncă la ele, încheie asistentul sesinando. Confruntat cu rezistența mai mult decît justificată a arhivistului-șef, artur paz semedo n-avu altă opțiune decît să se resemneze, dar, ca prima lui coborîre să nu fi fost în zadar, întrebă, Unde sînt arhivele pentru anii treizeci, Între coloana a cincea și coloana a șasea, de cealaltă parte, De cealaltă parte, se miră artur paz semedo, pe tonul unui elev prins cu lecția neînvățată, Mai doriți ceva, întrebă cel gras fără să-și ascundă nerăbdarea, pe mine mă cheamă arsénio, pe asistentul meu îl cheamă sesinando, Mă

bucur să vă cunosc, domnule arsénio, La fel, răspunse cel gras, Și eu, spuse cel slab, mă bucur să vă cunosc, Și dumneavoastră cum vă numiți, vru să afle șeful arsénio, Vă rog să mă iertați, trebuia să mă fi prezentat pînă acum, numele meu este artur paz semedo și sînt responsabilul subdepartamentului de facturare de armament ușor și muniții. De data asta se auzi alt Ah, dar unul dublu, mai disprețuitor cel al șefului, formal cel al subalternului slab, care parcă nu voia încă să se compromită prea mult pînă nu îi erau mai clare relațiile de autoritate din micul cerc de trei persoane. Artur paz semedo înțelese că era momentul să se retragă spre teritoriul cunoscut, să se întoarcă la masa lui de lucru, la numerele lui, la facturile lui și să aștepte acolo pînă ce piedicile puse de șeful arhivei vor fi înlăturate de cei în măsură să o facă. Odată așezat pe scaunul lui, o sună pe secretara directorului general și îi povesti ce se întîmplase. Secretara se arătă scandalizată că un simplu angajat îndrăznește să pună la îndoială un ordin venit de la cea mai înaltă

autoritate din firmă, într-atît încît artur paz semedo se simți obligat, în numele dreptății și al echității, să-l apere pe individul respectiv, Sigur are motivele lui să ceară instrucțiuni clare care să definească și să protejeze responsabilitățile fiecăruia în povestea asta ca să evite eventuale probleme ce pot apărea pe parcurs. Fu mulțumit să vadă că secretara se predă în fața pertinenței argumentelor lui conciliatoare și că în acest spirit îi va transmite directorului general obiecțiile, de înțeles la urma urmei, ridicate de șeful arhivei. Cum nimic pe lumea asta nu e ferit de intenții mai mult sau mai puțin ascunse, artur paz semedo, țintind niște eventuale facilități viitoare, se gîndea deja cum ar putea să facă mai bine ca arsénio cel gras să afle pe scurt despre dialogul lui cu secretara. De data asta n-a avut mult de așteptat. După două zile, secretara îi transmise lui artur paz semedo următorul document, semnat de directorul general, Deținătorul, domnul artur paz semedo, funcționar al serviciului de contabilitate al firmei produções belona

s.a., este autorizat să cerceteze fără restricţii acea parte a arhivei care cuprinde anii treizeci din secolul trecut, urmînd să-i prezinte directorului general orice document care i se va părea de interes, conform dispoziţiilor verbale primite de la directorul mai sus menţionat. Nici un document nu va putea fi scos din arhivă fără a fi fotocopiat în prealabil pentru a se putea garanta astfel protecţia responsabilităţii funcţionarilor intermediari care, în cazul unui conflict de competenţe, vor putea solicita restituirea documentului sau a documentelor în chestiune, dacă nu există o decizie contrară din partea directorului general. Şi se încheia cu, Cînd cercetarea va lua sfîrşit, toate fotocopiile vor trebui distruse. Clar ca lumina zilei. Lui artur paz semedo îi plăcu mai ales formularea fără restricţii. Pentru prima dată în viaţa lui, cineva, nu un om oarecare, ci însuşi directorul general, îi recunoscuse nu doar dreptul, ci chiar obligaţia de a nu avea restricţii în munca sa şi, printr-o extensie logică, în orice instanţă a vieţii lui. Visul unui transfer la sectorul

de armament greu valora mult mai puțin față de această revelație neașteptată. În ziua următoare, la prima oră a dimineții, artur paz semedo coborî la subsol. Mergea serios, pătruns de noile sale responsabilități, și, fără urmă de neliniște ori nervozitate, îi salută pe arhiviștii suspicioși, Bună dimineața, spuse, sper că sînteți bine de cînd ne-am văzut ultima oară. Șeful mormăi un bună dimineața prost dispus, subalternul îl imită cît de bine putu și artur paz semedo le întinse foaia dezdoită, Aveți aici autorizația. Cel gras luă ordinul cu vîrfurile degetelor, de parcă i-ar fi fost frică să nu se ardă, citi o dată, citi de două ori, și spuse, Foarte bine, puteți să vă apucați de lucru, sesinando o să vă conducă la anii treizeci, Mulțumesc, răspunse artur paz semedo, dar mai întîi, totuși, trebuie să vă spun că au fost niște nedumeriri acolo sus în legătură cu pertinența obiecțiilor dumneavoastră, dar eu le-am explicat că, dimpotrivă, refuzul dumneavoastră era mai mult decît justificat și că firma ar trebui să vă fie recunoscătoare pentru fermitatea și conștiința

profesională pe care le-ați demonstrat în această împrejurare. Noi, care am fost martori oculari la cele întîmplate, știm că de fapt ultima parte nu corespunde realității, dar, fără îndoială, șlefuiește fraza la perfecție. Să șlefuiești fraza e cel mai important în comunicarea dintre oameni. Folosind explicațiile primite data trecută cînd a vrut să localizeze anii treizeci, artur paz semedo ar fi putut să se ducă și singur, dar sesinando era deja pregătit să-l conducă pînă la acel eldorado al antichității informaționale. În cincizeci de pași au ajuns și sesinando spuse, V-am pus aici o masă de lucru, hîrtie pentru notițe și pixuri de culori diferite, dacă mai aveți nevoie de ceva să ne ziceți, astea au fost dispozițiile șefului, Pînă la urmă nu e dracul atît de negru, antipaticul arsénio, ce părea gata să se ducă să-i ceară socoteală unui director general imprudent care împărțea permise de liberă trecere unui fitecine, demonstra, la urma urmelor, un spirit de colaborare nu foarte întîlnit într-o firmă care se caracteriza profesional prin scapă cine poate, fiecare pentru el și

împotriva tuturor. Cele mai vechi sînt pe rafturile de sus, dar nu cred că vă interesează, oricum, aveți aici o scară, numai să aveți grijă la a treia treaptă, e cam șubredă, îl preveni sesinando, Mulțumesc, spuse artur paz semedo, cel mai mult mă interesează anii de sfîrșit ai deceniului. Ultimul cuvînt îl savură ca pe o bomboană preferată, dar rară, așa se întîmplă cu unele cuvinte, utile ca sens din punct de vedere obiectiv, dar pretențioase în discursul obișnuit, de aceea de multe ori provoacă comentarii ironice din partea celor care le aud, Ce finețuri folosește tipul ăsta. Acum nu vorbește foarte fin artur paz semedo, mai degrabă șoptește, de-abia îl auzi de la trei pași depărtare, numai un produs de înaltă tehnologie l-ar ajuta să ajungă la auzul felíciei, Sînt în arhivă, spuse el, și ea, Vorbește mai tare, parcă ești în fundul unui mormînt. Nici nu știa ea cîtă dreptate avea, toate etajerele alea, încovoiate de greutatea hîrtiilor, erau încărcate de morți pe care poate ar fi fost mai bine să-i fi lăsat să-și doarmă somnul veșnic decît să-i smulgă din întuneric și din

neputința resemnată în care rămăseseră de aproape un secol. Prudența ne îndeamnă să nu ne atingem de trecut decît cu penseta, și chiar și aceea dezinfectată pentru a evita contaminarea. După două minute exasperante de neînțelegere reciprocă, artur paz semedo reuși să-i transmită felíciei că se afla deja în arhivă și se pregătea să-și înceapă munca de cercetător. Din vorbă în vorbă, ajunseră să stabilească o cină într-una din zilele următoare, Vreau să aflu cum ai reușit să treci de toate opreliștile, Sînt demn de încredere, răspunse el și închise. Se apropia sesinando cu o lampă de birou în mînă, V-a trimis șeful asta, dacă aveți de citit hîrtii vechi, o să vă trebuiască o lumină mai puternică, Mulțumesc, îi sînt recunoscător, Să-i spuneți, da, că-i place. Artur paz semedo, care se uita cu o expresie îngrijorată la etajerele încărcate de cutii de carton, ca și cum ar fi ezitat să se apuce de lucru, observă, Nu văd aici registrele de procese verbale, Alea sînt în alt loc, toate laolaltă, în ordine cronologică, Puteți să mă conduceți pînă acolo, să arunc doar o privire,

întrebă artur paz semedo, Veniți după mine, spuse sesinando. Au mers cam douăzeci de metri ca să ajungă la un raft înalt, vîrît între două coloane care, ca și celelalte, arătau mult mai vechi decît restul clădirii, părînd niște ruine de demult, unele dintre ele încă solide, peste care se construise restul. Aici sînt, spuse sesinando, arătînd înspre registrele înșiruite, toate legate în piele, cele cu copertă neagră sînt procesele verbale de la ședințele consiliului de administrație, cele bleumarin sînt ale proceselor verbale de la adunările generale, Nu cred că îmi folosesc prea mult la ce am de făcut, Poate că nu, dar vreau să vă arăt ceva ce o să vă intereseze. Sesinando se urcă pe un scăunel, întinse brațul și scoase un volum albastru, Procesele verbale din o mie nouă sute treizeci și trei sînt în caietul ăsta, îl anunță. Îl răsfoi cu siguranța unuia care știe ce caută și unde să găsească și spuse, Uite-o, citiți asta. Era un proces verbal lung, extrem de detaliat față de redactarea obișnuită cînd vine vorba de astfel de documente, în general limitate la a rezuma esențialul discuțiilor.

Artur paz semedo citi ascultător primele rînduri cu jumătate de voce, trecu apoi la evidența participanților, dar sesinando se hotărî să anticipeze, Subiectul principal al ședinței a fost dezbaterea propunerii de schimbare a denumirii legale din armas belona în produções belona, cum se cheamă acum, Și din ce motive se făcea schimbarea, întrebă artur paz semedo, Se gîndeau pe atunci să lărgească activitatea firmei pentru a fabrica utilaje agricole, Corect, în cazul ăsta nu putea să se mai cheme armas belona, Exact, dar cert e că ideea n-a fost dusă mai departe, E un document foarte important, nici nu știu cum să vă mulțumesc pentru ajutor, spuse artur paz semedo, O să vă spun, dacă o să am nevoie la un moment dat, adevărul e că am cam obosit cu viața asta de cîrtiță, mi-ar plăcea să mă mut sus. Cîntărind registrul în mîini ca și cum l-ar fi legănat, artur paz semedo spuse, Dacă vă pot fi de ajutor, puteți conta pe mine, și apoi, ca și cum ar fi spus cu voce tare la ce se gîndea, În o mie nouă sute treizeci și trei, directorul general de acum

nici nu se născuse, spuse. Unii vin, alții se duc, răspunse sesinando, Datorită ajutorului dumneavoastră prețios, o să am ce să-i prezint chiar din prima zi, Eu n-aș face-o, aș mai aștepta un timp, să zicem o săptămînă, De ce, Pentru că e greu de crezut o asemenea coincidență, să descoperi așa un document interesant de cum ai pus piciorul în arhivă, Aveți mare dreptate, domnule sesinando, nu trebuie să mă grăbesc, Spuneți-mi sesinando, numai șefului trebuie să-i spuneți tot timpul domnul arsénio, dar pentru cei care îmi sînt simpatici, sesinando e de ajuns, Mulțumesc, ce noroc să vă cunosc, Sper să nu vă dau nici un motiv să vă pară rău, N-o să-mi dați și nici eu n-o să vă dau, Să v-audă hîrtiile acestea. Artur paz semedo se miră la auzul acestei invocații, de parcă umbrele arhivei ar fi fost populate de divinități auxiliare pe care era mai bine să le cîștigi de partea ta, dacă lucrai acolo, valabil inclusiv pentru cel nou-venit, pe timpul misiunii sale. Neștiind ce răspuns să dea unei afirmații atît de neobișnuite, artur paz semedo spuse doar

că se va întoarce la anii treizeci ca să-și înceapă cercetările cu care fusese însărcinat. Ca și cum l-ar fi părăsit elocvența după avîntul de inspirație, sesinando îl însoți în liniște, pe care a întrerupt-o doar pentru o banală avertizare, Încercați să nu ne faceți dezordine prin cutii. Cînd pașii simpaticului ghid nu se mai auziră, artur paz semedo scoase o hîrtie din buzunar și o despături. Era lista, scrisă din memorie, cu materialele de arhivă care, după părerea directorului general, meritau atenție, anume, rapoarte, corespondențe, constatări, procese verbale, memorandumuri, notițe, știri din ziare, rezumate ale ședințelor, lucruri de felul ăsta. Nu credea să-i fi scăpat ceva. Se întrebă dacă ar trebui să se ducă de-acum să caute direct războiul civil din spania sau să mai arunce un ochi la evenimentele anterioare, de exemplu, războiul din chaco între bolivia și paraguay, izbucnit în o mie nouă sute treizeci și doi. Informația, luată dintr-o enciclopedie, îi folosise de minune în discuția cu directorul general pentru a etala niște cunoștințe istorice cu care l-a impresionat

pe interlocutorul său cînd au aprofundat subiectul. Înălță privirea și căută perioada care îl interesa, nimic mai simplu, anii erau indicați cu roșu pe etichete de carton separate. Se ridică, se sui pe scară cît era nevoie ca să ajungă sus cu mîna întinsă, avînd grijă la cea de-a treia treaptă cum îl sfătuise sesinando, și deschise mai multe cutii pînă găsi hîrtiile din iunie, luna în care au început ostilitățile, mai precis în ziua de cincisprezece. Găsi o tăietură dintr-un ziar, apărut la două zile de la data respectivă, cu informații sumare privind cauzele conflictului, una dintre cele mai recente fiind petrolul descoperit la poalele anzilor cordilieri, în regiunea chaco boreal. Altă cauză ar fi fost faptul că bolivia nu avea ieșire la mare și războiul i-ar fi dat ocazia s-o recupereze, deși nu s-ar fi comparat cu cea pe care o avusese mai la nord și care îi fusese luată de chile cu mulți ani în urmă. Totuși cea mai interesantă părea să fie o hîrtie împăturită, capsată de articolul tăiat. Cu inima bătîndu-i să-i spargă pieptul, artur paz semedo o despături cu multă grijă și

descoperi încă de la primele cuvinte ale mesajului scris de mînă că nu se înșelase. Bunicul actualului director general dădea cuiva instrucțiuni să se informeze despre conflict, în special despre componența armatelor implicate, efectivele de infanterie și de artilerie, proveniența armelor și despre furnizori, numele persoanelor influente care puteau fi contactate în amîndouă țările. Față de ce ar fi de așteptat într-o arhivă normală, cu dosare organizate, în care documentele sînt adunate unul după altul într-o formă coerentă, respectînd cronologia, aici nu era cazul, sau mai bine zis, aici prima întocmai cronologia, dar în termeni absoluți, nu în legătură cu fiecare subiect în parte. Astfel încît răspunsul persoanei consultate probabil se afla mai în față, mai aproape sau mai departe, în funcție de ce se mai întîmplase și de străduințele informatorului. Așa a aflat artur paz semedo că armata boliviană dispunea de două sute cincizeci de mii de soldați, în vreme ce armata paraguayană nu depășea o sută cincizeci de mii de oameni, ceea ce ar fi putut însemna că bolivia și-ar fi putut recupera ieșirea

proprie și directă la oceanul pacific, un lucru pe de altă parte destul de puțin probabil, fiindcă dacă chile nu-i înapoia boliviei ce-i furase în nord, cu atît mai puțin i-ar fi deschis cale pe ochi frumoși în sud, prin anzi[1]. În orice caz, războiul avea să fie pierdut, o parte din responsabilitate revenindu-i poate și firmei produções belona s.a., care a exclus orice ipoteză de vînzare de armament către bolivia, invocînd lipsa unui port maritim. În sfîrșit, pentru prima zi, recolta nu e deloc rea, se gîndi artur paz semedo, chiar și fără să-i ducă încă directorului general registrul de procese verbale din o mie nouă sute treizeci și trei, așa cum îl sfătuise sesinando. Acum îi mai rămînea doar să confirme, adică să consulte registrele

1. Pasajul e puțin confuz, fiindcă Bolivia pornise războiul împotriva Paraguayului, printre altele, ca să cîștige acces la Oceanul Atlantic. Accesul la Pacific și teritoriul de coastă respectiv le pierduse într-un conflict cu Chile la începutul secolului al XIX-lea. Nordul la care se face referire este mai degrabă al Chile-ului, decît al Boliviei (n. tr.).

contabile din treizeci și doi și din anii următori ca să verifice ce bani intraseră, mai mult ca sigur în dolari, și de unde, dacă de la guvernul paraguayului însuși sau de la o entitate financiară, care, printr-un contract leonin, și-ar fi asumat plata. Artur paz semedo își zise că era de ajuns pentru azi, nici roma n-a fost construită într-o singură zi, în afară de asta, paz semedo nu voia să-i dea directorului general impresia că avea o muncă ușoară, cînd, în realitate, dacă se rupea cea de-a treia treaptă a scării, ar fi putut rezulta un accident grav, dacă nu chiar mortal. Așa cum fusese stabilit, artur paz semedo duse documentele șefului de arhivă ca să fie fotocopiate și profită de ocazie pentru a-i mulțumi pentru lampă și pentru spiritul de colaborare. Domnului arsénio i-au plăcut mulțumirile, dar n-a lăsat să se vadă nici prin gesturi, nici prin cuvinte, tuși doar ca să-și dreagă vocea, ca și cum i-ar fi fost greu să înghită. Îl puse pe sesinando să facă fotocopiile, după ce se uită peste originale, pe care probabil le cunoștea deja, de vreme ce n-a făcut nici un

fel de comentariu, abia după cîteva minute, Se pare că ați avut o dimineață cu spor, N-am apucat să consult contabilitatea din anii respectivi, nu știu unde sînt registrele, O să vă arate sesinando data viitoare, Mulțumesc frumos, domnule arsénio, spuse artur paz semedo. Primi înapoi originalele, își luă la revedere și se retrase. Întors la biroul lui, o sună pe secretară și o rugă să fie primit cît mai curînd posibil de directorul general, Am să-i predau niște documente importante, îi spuse. Nu trecuseră nici zece minute cînd secretara sună, Veniți chiar acum. De data asta, artur paz semedo nu mai alergă, ci străbătu cu pas normal subdepartamentul pe care îl conducea, învăluit parcă de o nouă aură de demnitate, apoi lungul coridor care îl ducea la destinația lui. Fără alte întîrzieri strategice de această dată, secretara îl conduse în biroul directorului, care îl primi zîmbind, în timp ce-i spunea, Nu mă așteptam să vă văd așa curînd, abia ați început, Cred că am găsit ceva despre războiul din chaco care ar putea să vă intereseze, domnule director, Ia să vedem. Artur paz semedo se aplecă peste

masă și îi întinse dosarul albastru în care pusese hîrtiile. Luați loc, luați loc, spuse directorul, fără să-i treacă prin cap că tocmai îi umpluse sufletul de bucurie lui artur paz semedo, fiindcă nu e același lucru să auzi pe cineva zicîndu-ți prietenos, Luați loc, luați loc, față de acel Luați loc scurt și banal spus de toată lumea, care mai degrabă te face să rămîi în picioare numai ca să-l enervezi pe celălalt. Dar artur paz semedo stă jos și observă cu atenție reacția directorului general, care, dacă la început a spus doar, Interesant, foarte interesant, la a doua lectură adăugă felicitări și mulțumiri. Văd că ați înțeles exact ce vreau, Ați fost foarte clar în ce privește cercetarea, Și arhiviștii, mi s-a spus că angajatul principal e un om inaccesibil, mai dificil, Și mie mi s-a părut la fel la început, dar trebuie doar să știi cum să-l iei, să vadă că-l recunoști ca șef absolut al departamentului, să-i ceri sfatul chiar cînd nu e nevoie, după aceea devine cel mai prietenos om, Diplomație, deci, Tuturor ne place să fim bine tratați, domnule director, o vorbă bună

face minuni, Și acum ce planuri aveți, Înainte de a ajunge la războiul civil din spania, mai trebuie să trecem prin cel dus de italia împotriva abisiniei, Împotriva etiopiei, Din ce am mai citit, domnule director, pe vremea aceea se spunea mai mult abisinia decît etiopia. Puteți să-mi spuneți inginer, asta sînt și voi rămîne toată viața, nu director sau director general, e o funcție care poate o să dureze, poate nu, de fapt, mîine voi da o dispoziție în legătură cu asta[1]. Personalul va aprecia, domnule inginer, adresarea cu director general impune o anumită distanță, care în realitate nici nu există, asta pot să o spun eu, Să zicem că la dumneavoastră a fost un caz special, ați venit la mine cu o idee, Care nu era bună de nimic, A fost bună ca să ducă la o idee mai bună, nu vi se pare de ajuns, întrebă inginerul, Ca să fiu sincer, mi se pare chiar prea mult, să stau jos aici, să caut documente în arhivă, să vorbesc cu directorul general

1. Formulele de adresare, destul de stricte în Portugalia, sînt mai ales în funcție de studiile persoanei respective (n. tr.).

al fabricii, eu, un simplu șef de la facturare
neînsemnat, fără nici o treabă, Ba treabă
aveți, nu vă plîngeți, Nimic din ce n-ar putea
fi făcut de altcineva

(Traducere din limba portugheză
de Simina Popa)

Și eu l-am cunoscut pe Artur Paz Semedo

Roberto Saviano

„Dintre toate lucrurile pe care le putea face José Saramago, să moară era cel mai neașteptat. Dacă-l cunoșteai pe José, chiar nu luai asta în calcul. Da, sigur, și scriitorii mor. Dar el chiar nu-ți permitea să te gîndești la un trup obosit să mai trăiască, să mai respire, să mai mănînce, să mai iubească. Slăbise mult în ultimii ani, între carne și oase părea să fie tot mai puțină densitate, pielea îi era un înveliș subțire care-i acoperea craniul. Dar spunea: «Dacă ar fi în puterea mea să decid, n-aș muri niciodată».“

Am scris aceste cuvinte cînd am aflat că José, în schimb, murise și, pentru o vreme, m-am resemnat cu gîndul unei distanțe pe care o puteam micșora doar recitindu-i cărțile. Acum îmi dau seama că n-am acordat o reală încredere voinței lui încăpățînate de a se întoarce. Iată-l din nou aici, în carne

şi oase, în paginile acestei noi cărţi. „Era lună plină, una din nopţile care transformă lumea în fantasme, cînd toate lucrurile, şi cele vii, şi cele lipsite de viaţă, şoptesc misterioase revelaţii, fiecare mărturisind-o pe a sa, dar toate în răspăr, iar noi nu reuşim să le captăm, trăim angoasa de a fi la un pas de a le afla şi de a le pierde iarăşi înţelesul", aşa scria José în *Istoria asediului Lisabonei*[1], şi aceste noi pagini reprezintă criptograma murmurului continuu al revelaţiilor misterioase pe care le primim. Ca un manual de tradus sunete, percepţii şi indignări. Povestea lui Artur Paz Semedo se dovedeşte o revelaţie pentru cititorul mai distrat, cititoarea mai atentă, studiosul mai riguros, filologul mai cinic. Este o orchestră de revelaţii. La Artur am reuşit să traduc cu uşurinţă revelaţiile. Căile sînt două: să înduri viaţa, să trăncăni cu ironie, să încerci să cîştigi nişte bani şi să-ţi faci ceva familie

1. José Saramago, *Istoria asediului Lisabonei*, traducere din limba portugheză, postfaţă şi note de Mioara Caragea, Editura Polirom, Iaşi, 2009 (n. tr.).

și să te oprești acolo, sau altă cale. Altă cale? Da, chiar altă cale. Alt traseu. Să fii în interiorul lucrurilor. În lăuntrul lui Artur Paz Semedo se află miezul de aur rostit deja în *Eseu despre orbire*: „Vine un moment cînd n-ai altă soluție decît să riști"[1].

Și eu l-am cunoscut pe Artur Paz Semedo. Nu se ocupa cu facturarea de armament ușor și muniții la fabrica Belona S.A. și n-a avut o fostă soție pacifistă. Nu trăia în Italia. Probabil că n-a ținut niciodată un pistol în mînă, nici vorbă să ne imaginăm că i-a dat vreodată prin minte să tragă un foc. Și eu l-am cunoscut pe Artur Paz Semedo, și numele lui era Martin Woods. Arma lui era precizia. O obsesivă și încăpățînată precizie.

Dacă ești angajat în calitate de senior agent anti-spălare de bani în mastodontica Wachovia Bank, e obligatoriu să fii obsesiv. Pentru că a pătrunde în găurile bilanțurilor,

1. José Saramago, *Eseu despre orbire*, traducere din limba portugheză de Mioara Caragea, Editura Polirom, Iași, 2008 (n. tr.).

a te strecura cu capul în piept în masa informă a conturilor curente, a purica fără tihnă fișele clienților băncii nu este o profesie pentru oricine. Cine nu primește cu bucurie o anumită doză de haos cotidian? Haosul îți amintește de locul pe care-l ocupi pe acest pămînt și te face mai uman.

În decursul unei întregi existențe se poate întîmpla să duci o viață lină și dreaptă ca o autostradă fără ieșiri. Sau se poate întîmpla să te găsești în fața unei răspîntii. Noroc? Ghinion? Poate ambele, poate nici una. Cert este că atunci cînd îți este impusă o alegere, nu te poți întoarce sau preface că nu se întîmplă nimic. Îți poți acorda timp și poți privi răspîntia de la distanță, o poți studia, admira, lăsîndu-te cucerit și terorizat, îi poți face cu ochiul într-o zadarnică încercare de a o seduce astfel încît să se retragă și să te lase să treci. Sau poți da din picioare, înjura, îți poți mușca mîinile, în speranța că va da înapoi speriată de furia ta. Dar ea rămîne tot acolo. O iei la dreapta sau la stînga? Întrebare retorică, dacă te cheamă Artur sau Martin. Încă de

la bun început, cînd cu coada ochiului ai văzut ceva ce nu funcţiona şi că acel ceva era ireconciliabil şi contrasta cu edificiul de certitudini care te-a reconfortat mereu, încă din momentul acela ai luat hotărîrea. Răspîntia a luat-o pentru tine. Vrînd-nevrînd. Dacă ţi-ai fi desprins privirea o fracţiune de secundă mai devreme, n-ai fi rămas împietrit de Meduză.

Martin începe să citească mii de pagini. Mii de pagini alcătuite din numere. Răspîntia, iat-o din nou aici. Iniţial e nesemnificativ, de-a dreptul banal, ca oricare alt traveller's cheque. Cînd te gîndeşti la acele bucăţi de hîrtie, te gîndeşti la un turist responsabil care nu vrea să-şi vadă vacanţa distrusă doar pentru că într-un moment de neatenţie i-a fost furat portofelul. Orice nenorocire s-ar întîmpla, se gîndeşte turistul, banii mei sînt în siguranţă. Te gîndeşti la un tată de familie voios, care a tras un an de zile ca un catîr şi acum vrea să ia o pauză şi să se bucure de meritata odihnă alături de cei dragi lui. Poate în Mexic, unde pliante colorate promit soare, mare

și amabilitatea prietenoasă a locuitorilor. Dar de cîți bani are nevoie un turist? Cît costă suvenirurile? Sînt întrebările pe care Martin și le pune cînd face totalul pentru niște traveller's cheque ale unor clienți ai băncii. O cifră monstruoasă. Cîte Margarita cumperi cu banii ăia? Cîte sombrerouri de făcut cadou rudelor? Seriile sînt consecutive. Cîte șanse sînt să fie o întîmplare? Practic, nici una. Și cum de toate „p"-urile și „b"-urile din semnăturile din traveller's cheque sînt atît de bombate? Nu e nevoie de un grafolog ca să intri la bănuieli. Iată răspîntia. El a pornit deja pe o cale. Și apoi totul se precipită. Așa funcționează, e o regulă nemiloasă, de la care nu se admit derogări, mai precisă decît orice lege a fizicii. Martin îi bombardează cu întrebări pe superiorii lui, vrea să limpezească anomaliile pe care le-a descoperit. Trebuie să existe ceva în spatele acelor bani care trec prin casele de schimb mexicane. Și în realitate ceva există. Sînt milioanele de dolari pe care cartelul din Sinaloa, cel mai puternic și mai bogat dintre cartelurile mexicane ale drogurilor, le

tranzitează prin *casas de cambio*, spălîndu-i cum trebuie înainte să aterizeze curaţi-lună în conturile de la Wachovia Bank.

Respectabilitatea şi tenacitatea sînt două calităţi care se întăresc reciproc. Prima e oloagă, dacă nu e susţinută de un plan de acţiune, a doua e oarbă, dacă nu are putere consensuală. Martin le are pe amîndouă, dar superiorii lui fac orice ca să-l reducă la tăcere, ca să-i transforme tenacitatea în încăpăţînare, încăpăţînarea în obtuzitate, obtuzitatea în nebunie. Este procesul cel mai tipic: un om care răguşeşte ca să atragă atenţia în cele din urmă îşi pierde vocea dacă nimeni nu vrea să stea să-l asculte. Martin şi-a băgat nasul unde nu trebuia şi riscă să dea la o parte capacul unei ditamai oala în care forfotesc interese planetare. Povestea lui se va termina cu bine. În ciuda tăcerii, a marginalizării, a epuizării nervoase, în cele din urmă vor veni reabilitarea şi scuzele oficiale. Răspîntia l-a condus într-un teritoriu obscur, o pădure deasă care nu lăsa lumina să treacă, pînă

la prima scînteiere printre frunze. Din păcate, nu vom ști niciodată ce se ascunde în spatele răspîntiei lui Artur Paz Semedo.

Și eu l-am cunoscut pe Artur Paz Semedo. Nu se ocupa cu facturarea de armament ușor și muniții la fabrica Belona S.A. și n-a avut o fostă soție pacifistă. Nu trăia în Italia. Probabil că n-a ținut niciodată un pistol în mînă, nici vorbă să ne imaginăm că i-a dat vreodată prin minte să tragă un foc. Dar și eu l-am cunoscut pe Artur Paz Semedo, și numele lui era Tim Lopes. Arma lui era pasiunea. O pasiune arzătoare.

Tim Lopes se naște într-o favelă din Rio. Cu o idee, un talent și o problemă. Ideea era că a scrie despre problemele care sfîșiau Brazilia și a le face cunoscute lumii este primul pas pentru redresarea țării. Talentul era capacitatea lui de a dibui cele mai bune povești pe la colțurile străzilor și a le aduce la lumină. Problema era numele. „Îți închipui fața cititorului cînd o să vadă în josul articolului Arcanjo Antonino Lopes

do Nascimento? În cel mai bun caz o să izbucnească în rîs şi o să treacă la horoscop", i-a spus într-o zi primul lui editor. A păstrat doar Lopes din numele de familie, pentru prenume s-a gîndit la asemănarea sa cu cîntăreţul Tim Maia. În anii '90 începe să colecţioneze premii pentru reportajele sale. Tim se travesteşte, îşi asumă identităţi false, instalează minicamere de luat vederi pe străduţele cele mai periculoase din Rio. Vorbeşte cu toţi, fără să renunţe niciodată la zîmbet şi la pasiunea febrilă pentru lucrurile frumoase ale vieţii, precum alergatul pe malul mării şi dansatul sambei. De o parte se află soarele, plajele şi zgomotul valurilor. De cealaltă, latura întunecată a muncii sale. Acea latură întunecată, chiar dacă te prefaci că nu-ţi pasă de nimic, chiar dacă ai în tine un combustibil de moralitate asiduă care te împinge mereu înainte, pînă la urmă te erodează. Tim percepe primele simptome cînd se travesteşte în vînzător ambulant de apă şi ascunde o minicameră de luat vederi în frigiderul portabil. Vrea să filmeze găştile de stradă care-i hăituiesc

pe trecători. Totul se întîmplă într-o clipă. Un băiețel se apropie de un cuplu, scoate un cuțit, un taximetrist care își dă seama de jaf scoate un pistol și începe să tragă ca să-l sperie și să-l pună pe fugă, băiețelul dispare în mijlocul traficului, dar nu reușește să evite un autobuz care-l izbește în plin.

Tim filmează totul, uluit, iar întrebarea pe care toți jurnaliștii și-o pun la un moment dat și care altădată doar îl atinsese în treacăt devine o obsesie: merită? Tot riscul ăsta, pentru ce? Locuitorii din favele trăiesc cumva mai bine în urma reportajelor mele?

Tim simte nevoia să plece de acolo, să se retragă într-un loc izolat ca să reflecteze. Măcar o dată să nu-i pese de problemele pe care nici Statul nu le poate rezolva. Dar primește o chemare în ajutor. Locuitorii din cartierul Vila Cruzeiro, aflați sub jugul organizației criminale Comando Vermelho, nu mai știu în cine să aibă încredere. Cine sînt cei buni? Cine sînt cei răi? Cu siguranță cei din Comando nu sînt buni și același lucru se poate spune despre poliție, inertă

sau adesea coruptă şi în complicitate cu grupările criminale. Rămîne Tim. El e cel bun. În el poţi avea încredere, chiar dacă, cum spun cei din cartier, aparţine „asfaltului", adică trăieşte unde străzile sînt asfaltate, nu ca acolo, în Vila Cruzeiro, unde totul e vraişte şi trebuie să faci slalom printre pietre. Comportamentul traficanţilor din Vila Cruzeiro a devenit intolerabil. Te prefaci că nu vezi traficul de droguri ziua-n amiaza mare, care e deja un trist obicei, dar cei din Comando au pus ochii pe minorele din cartier. Cine refuză să facă sex cu ei în timpul petrecerilor funk o va plăti scump. Tim trebuie să documenteze obiceiurile barbare ale Comando-ului şi să le relateze opiniei publice. Alege tehnica deja verificată: localizează o *boca de fumo*, se asigură că nu are la el obiecte precum telefon mobil şi acte care ar putea să-l identifice în cazul în care cineva ar deveni suspicios (de-acum în Rio e un chip cunoscut şi trebuie să se apere şi de faimă) şi se dotează cu obişnuita minicameră pe care o piteşte la curea. Dar în

seara aceea tocmai precauțiile și *curriculum*-ul îl trădează pe Tim.

André da Cruz Barbosa, zis „André Capeta" („Diavolul"), și Mauricío de Lima Bastos „o Boizinho" („Micul bou"), doi din Comando, se apropie de tipul acela ciudat, sprijinit de tejgheaua barului.

— Ce pula mea e luminița aia?

— Sînt jurnalist, pot să vă explic.

Dar cum să-l creadă fără nici un act la el? Și chiar dacă l-ar crede, Tim ar rămîne tot un ticălos. Mai bine să-l ducă la șef, la Elias Pereria da Silva, zis „Maluco" („Nebunul"). Nebunul se află în Grota, aceeași favelă pe care Tim o adusese în prim-plan într-unul dintre cele mai faimoase reportaje ale sale, care, pe lîngă faptul că obținuse obișnuitele premii, se dovedise esențial pentru arestarea unor traficanți. Nebunul s-a gîndit probabil la un dar căzut din cer cînd i-a văzut venind pe cei doi trepăduși care-l trăgeau după ei pe jurnalistul băgăreț.

Ce urmează e o listă de torturi și umiliri după un proces-farsă improvizat pe un deal părăsit din Complexo do Alemão. „Tribunalul

criminal“ al traficanților se reunește pentru a delibera și a decide o sentință deja luată: Tim trebuie să moară. Pentru cei din Comando e un spion și există un ritual precis pentru spioni. Preliminariile pot varia mult – în cazul lui Tim au fost folosite țigări pentru a-i arde ochii și o sabie ninja pentru a-l mutila –, dar finalul e întotdeauna unul și același: cuptorul cu microunde. Este un cilindru alcătuit din pneuri puse unul peste altul, în centrul căruia e introdusă victima. Apoi e stropită cu benzină și i se dă foc. Un rug al traficanților. Despre Tim Lopes știm totul sau aproape tot. Din păcate, nu vom ști niciodată ce se ascunde pe etajerele pline de cutii din carton la care Artur Paz Semedo se uită îngrijorat. Adevărul sau pedeapsa pentru că ai îndrăznit prea mult?

Și eu l-am cunoscut pe Artur Paz Semedo. Nu se ocupa cu facturarea de armament ușor și muniții la fabrica Belona S.A. și n-a avut o fostă soție pacifistă. Nu trăia în Italia. Probabil că n-a ținut niciodată un pistol în mînă, nici vorbă să ne imaginăm

că i-a dat vreodată prin minte să tragă un foc. Dar și eu l-am cunoscut pe Artur Paz Semedo, și numele lui era Rodolfo Rincón Taracena, numele lui era Valentin Valdés Espinosa, numele lui era Luis Horacio Nájera, numele lui era Alfredo Corchado. Numele lui era un săptămînal din Tijuana: *Zeta*. Arma? Sentimentul datoriei.

Sentimentul datoriei înseamnă să-ți iubești meseria cu o pasiune arzătoare și, în fața unui *aut aut*, alegi cum îți dictează conștiința. De o parte viața protejată de o tăcere impusă, de cealaltă, moartea precedată de un ultim strigăt de adevăr.

Rodolfo Rincón Taracena era un veteran al jurnalismului de investigație, atît de obișnuit cu amenințările, că nu le mai dă prea multă importanță. Cu siguranță nu era un imprudent, nici un inconștient, pentru că ai fi astfel numai dacă ai reacționa ridicînd din umeri în fața înmulțirii continue a actelor de barbarie ale traficanților de stupefiante. Nu ești nebun dacă te agăți de cuvinte și mergi mai departe. Cînd a fost omorît în fața redacției cotidianului său,

Tabasco Hoy, asta făcea Rodolfo, mergea. Cuvintele lui fuseseră prea exacte, prea directe și arătau cu degetul, rosteau prenume, urlau nume de familie.

Valentin Valdés Espinosa era tînăr, avea doar douăzeci și nouă de ani, dar în ce privește sentimentul datoriei, era o autoritate. Își folosise armele, cuvintele, ca să lovească într-un boss din organizația criminală Los Zetas și în cinci exponenți ai Cartelului din Golf. Corpul lui torturat a fost folosit ca avertisment pentru ceilalți.

Alfredo Corchado, corespondent în Mexic al *Dallas Morning News*, a apucat-o de ani de zile pe unul din drumurile de răspîntie. A făcut alegerea lui și acum supraviețuiește grație singurei arme care s-a dovedit eficientă: neîncrederea. În nimic și în nimeni.

Neîncrederea e un costum de scafandru rezistent la gloanțe dum-dum, pe care trebuie să-l poarte cine a decis s-o ia la dreapta sau la stînga. E incomod, prea mare, atît de greu, încît simți că-ți rupe spinarea și îți împiedică mișcările. Dar ajută, pînă cînd îți dai seama că printr-o infimă crăpătură

ignorată pînă în acel moment se strecoară un virus. Pentru Luis Horacio Nájera, virusul a fost o listă neagră cu jurnaliști pe care apărea și numele lui: și-a luat soția și copiii și a zburat la Vancouver, unde a luat-o de la capăt. Și bine a făcut. Singurul curaj pe care-l admir e cel care-ți salvează viața.

Pe 11 aprilie 2010, săptămînalul *Zeta* din Tijuana a împlinit treizeci de ani. Felicitări, băieți, țineți-o tot așa.

Și eu l-am cunoscut pe Artur Paz Semedo. Nu se ocupa cu facturarea de armament ușor și muniții la fabrica Belona S.A. și n-a avut o fostă soție pacifistă. Nu trăia în Italia. Probabil că n-a ținut niciodată un pistol în mînă, nici vorbă să ne imaginăm că i-a dat vreodată prin minte să tragă un foc. Dar și eu l-am cunoscut pe Artur Paz Semedo, și numele lui era Bladimir Antuna García. Arma lui era un cuvînt. Un cuvînt întotdeauna incomod.

Bladimir Antuna García nu căutase niciodată o viață comodă, cufundată în certitudini, poate că nu și-o dorise niciodată. Și

aceasta este o poveste plină de goluri, de întrebări fără răspuns, de promisiuni doar schiţate. Însă spre deosebire de Artur Paz Semedo, sfîrşitul lui Bladimir a fost scris, şi dacă nu mi-ar face prea mult rău să-l povestesc din nou, aş face-o. Cînd l-am cunoscut pe Bladimir, am descoperit că obsesia, indiferent pentru ce anume, duce întotdeauna şi exclusiv la înfrîngere. Nu există principii bune care să reziste, nu există acţiuni bune care să mîntuie; principiile şi acţiunile bune nu opresc gloanţele, cu atît mai puţin protejează de cuvintele pe care Bladimir nu le-a folosit niciodată, cum ar fi cuvinte comode, îmblînzite, înfăşurate într-un strat de cumsecădenie de un metru grosime. Şi Bladimir avea pielea tăbăcită bine, călită de ani de cocaină şi alcool, de căderi şi ridicări, de prăbuşiri răsunătoare şi mici revanşe.

Poate că o viaţă dezordonată te ajută cu adevărat să te dotezi cu o armură inegalabilă, pentru că atunci cînd încetezi să-ţi faci griji pentru tine însuţi, nu te mai temi de nimic, nici de un pluton de Zetas însetaţi

de răzbunare pentru al nu ştiu cîtelea articol scris într-un cotidian din Durango care era cît pe ce să se închidă pentru ca apoi să fie revigorat de un jurnalist instabil, cu respiraţia urît mirositoare şi mersul strîmb. Şi chiar aşa era Bladimir cînd l-am cunoscut, un om pierdut în coşmarurile lui şi obsedat de poveşti. Alcoolul şi drogurile pot ucide, dar obsesia pentru poveşti ucide de două ori. Prima dată nici măcar nu-ţi dai seama, pentru că respiri, bei, dormi, faci pipi. Eşti viu, dar eşti consumat pe dinăuntru. Poţi scrie sute de articole de ziar pe lună, exact cum făcea Bladimir, şi să-ţi rupi maşina bătînd kilometri întregi de la o sursă de ştiri la alta, de la comisariate la munţi inaccesibili, dar golul acela nu-l vei umple niciodată. Dacă l-ai întreba pe Bladimir cînd a apucat-o pe drumul acela la răspîntie, probabil că ar ridica din umeri şi ar zîmbi doar din ochi, ca şi cum întrebarea ta i-ar fi stîrnit dispreţul. Pentru unii funcţionează aşa. Alegerea s-a impus imediat, n-au fost nevoiţi să aştepte un punct de cotitură. Ăştia sînt cei mai norocoşi, cei

care în fața amenințărilor zilnice pot spune, cum făcea Bladimir, „sînt doar cuvinte". Și cu cît mai multe cuvinte primea în piept, cu atît mai multe cuvinte lansa împotriva dușmanilor lui.

Nu vom ști niciodată ce cuvinte ar fi găsit Artur Paz Semedo. Probabil cuvinte protejate de indiferența numerelor și de stratul protector al birocrației prin care nu trece nimic. Ar fi fost cuvinte riscante. Artur ar fi știut să le înfrunte? Bladimir a încercat să reducă riscurile la minimum, fără să reducă însă puterea de foc a articolelor sale. N-ar fi putut: de anumite vicii nu scapi.

Și eu l-am cunoscut pe Artur Paz Semedo. Nu se ocupa cu facturarea de armament ușor și muniții la fabrica Belona S.A. și n-a avut o fostă soție pacifistă. Nu trăia în Italia. Probabil că n-a ținut niciodată un pistol în mînă, nici vorbă să ne imaginăm că i-a dat vreodată prin minte să tragă un foc. Dar și eu l-am cunoscut pe Artur Paz Semedo, și numele lui era Friedhelm. Arma lui era respectabilitatea. Dar Friedhelm

avea și o nevoie imediată, treizeci de mii de mărci. Nu era un om în căutarea adevărului, nu voia să demaşte comploturi și nici să repare nedreptățile lumii. Era un om ca mulți alții, ca toți ceilalți, era un întreprinzător fără suficiente lichidități. Respectul pentru o viață de muncă nu funcționează ca un bancomat: introduci PIN-ul și iată bancnotele foșnitoare. Pentru o economie epuizată, unde oxigenul banului imediat e tot mai rarefiat, a recurge la latura opacă a creditului nu mai e un tabu. Iată de ce Friedhelm s-a găsit în fața unei răspîntii. În fața a trei răspîntii. În fața a trei decizii.

Sîntem în Germania, în preajma noului mileniu. Întreprinderea de construcții a lui Friedhelm e în pragul falimentului. Dar are un prieten vechi care ar putea să-i împrumute cele treizeci de mii de mărci.

— Am treizeci de mii de motive pentru a-ți cere banii ăia, Manuel, spune Friedhelm printre lacrimi.

— Îmi e de-ajuns prietenia noastră, răspunde Manuel.

— Nu-ți pot da banii înapoi. Dar dacă îmi acorzi încă puțin timp... Știi, poate se mișcă ceva, ar fi de ajuns ca acel contract cu primăria...

Manuel nu-l lasă să termine, pentru că nu scrie nicăieri că o datorie nu poate fi plătită sub altă formă. Planul e simplu: există o cantitate mare de cocaină de trimis la Berlin și Friedhelm s-ar putea ocupa de logistică.

— N-ai fost curier în tinerețe?

Ruta a fost deja stabilită: Curaçao-Portugalia-Germania.

— N-ai locuit în Portugalia?

Friedhelm nu se poate răzgîndi. În fond, este vorba de organizarea unei simple expedieri, de gestionarea unor oameni, de monitorizarea schimburilor. Nimic din ce nu mai făcuse deja. Ca și cum n-ar fi fost de-ajuns, a primit vizita unui tip care-și spune Olandezul Roșu. Friedhelm n-a clipit cînd Olandezul Roșu i-a arătat o fotografie a fiicei sale de paisprezece ani și n-a stat puțin să se gîndească că omul acela fusese trimis de „prietenul“ lui, Manuel. Nu are timp

pentru lucrurile astea. Trebuie luată prima decizie.

O mie de kilograme de praf alb peste ocean, apoi pe uscat, traversînd Europa de la coastele bătute de vînturi ale Portugaliei la străzile înghețate ale Berlinului. Ca să transporți o tonă de cocaină împărțită în pachete mici e nevoie de o navă foarte încăpătoare și care să nu dea de bănuit, și astfel grupul lui Manuel face rost de vasul de pescuit *Reine Vaering*, care-l are la timonă pe căpitanul Paul. Nava e pregătită să preia încărcătura, dar există o problemă: Paul refuză să încarce toată marfa aceea, e prea grea și *Reine Vaering* riscă să se scufunde în mijlocul mării, la mii de kilometri de orice, încotro vezi cu ochii. O treime din marfă trebuie lăsată la țărm. Cele șase sute șaizeci de kilograme rămase sînt îngrămădite la bord și acoperite cu un strat gros de ciment. Trei luni mai tîrziu, în portul Aveiro, în Portugalia, se află Friedhelm. A dat dispoziții pentru tot ce trebuie. A aranjat să vină o dubă Iveco Turbo Daily direct din Germania, plină ochi de cutii pentru mutări.

După care a cumpărat arzătoare pentru camping, salteluțe gonflabile, scaune pliante și tot necesarul pentru o vacanță în aer liber. Șoferul care trebuie să ducă duba înapoi la Berlin nu știe că un complice al lui Friedhelm s-a ocupat personal să pună în cutii calupurile de cocaină. Un plan perfect dacă întreaga cantitate nu s-ar fi redus cu alte trei sute de kilograme. Cel însărcinat cu spartul plăcii de ciment de pe vasul de pescuit și aducerea la lumină a pachețelelor s-a speriat: prea mulți ochi și prea multe urechi la pîndă. Mai bine să se mulțumească cu cele trei sute de kilograme, în fond *en gros* ar fi putut s-o plaseze la șaisprezece milioane de mărci; *en detail*, o dată tăiată, ar fi putut scoate și cincizeci. Se va mulțumi oare Manuel cu atît? se întreabă Friedhelm. Se va mulțumi oare cu atît asasinul plătit care poate că în acest moment îi spionează fiica trecînd pe poarta școlii? Nu are timp să caute un răspuns, duba Iveco trebuie să pornească pe autostradă, șoferul ar putea deveni suspicios. La Berlin va găsi o soluție și va lua a doua decizie.

E aproape o săptămînă de cînd Friedhelm se trezește, se duce la baie, se spală pe față, verifică înmulțirea firelor albe de păr și apoi aruncă o privire pe fereastra de deasupra caloriferului. Duba e încă acolo. Încărcătura e încă acolo. Și dacă i-o fură cineva? Cine știe ce față va face hoțul cînd, printre pachete, va descoperi un calup de cocaină. Ar fi amuzant, dacă n-ar fi în joc viața fiicei lui și soarta unei întreprinderi pentru care și-a dat sufletul. Biroul lui din cartierul Neukölln va merge foarte bine. Acum e pe cale să dea faliment, e adevărat, dar Friedhelm are încă reputația intactă și respectabilitatea pe care și-a cîștigat-o cu mult efort va folosi și la apărarea lui și a comorii pe care o ascunde în fișetele cu vechi proiecte. Și, într-adevăr, nimeni nu-și bagă nasul unde nu trebuie și zilele trec. Friedhelm nu este contactat și se îndreaptă spre locul de muncă cu o punctualitate ostentativă, totul trebuie să pară normal, banal. Dacă cineva îl întreabă cum merge, atunci Friedhelm etalează un zîmbet și răspunde că totul merge bine, că viața continuă în

același fel. Repetînd acele fraze, se convinge că poate într-adevăr viața curge la fel ca pînă acum, netulburată. Dar apoi, cînd intră în birou și dechide fișetul, iluziile se frîng. Încearcă să se concentreze asupra lucrului, dar coloana pasivelor nu face decît să se umfle, și cele trei sute de kilograme de cocaină sînt încă acolo.

Este o după-amiază deosebit de umedă cînd lui Friedhelm îi vine o idee și ia a treia decizie. Un kilogram în plus sau unul în minus. Cine să bage de seamă. Friedhelm are un prieten, Helmut, care știe cum să plaseze drogul. Livrarea și vînzarea primului kilogram se încheie cu bine. Sînt cincizeci și cinci de mii de mărci de oxigen pur pentru întreprinderea de construcții.

Un kilogram în plus sau unul în minus. Cine să bage de seamă. Da, și Friedhelm sustrage încă unul din muntele pe care-l păstrează în biroul lui. Însă de data asta lucrurile merg prost. Telefonul lui Helmut e ascultat și poliția îi prinde și pe el, și pe Friedhelm. Fostul întreprinzător ia mai bine de treisprezece ani și grație mărturiei lui

face să se prăbușească edificiul la a cărui înălțare contribuise și prin intermediul căruia fuseseră importate trei chintale de cocaină.

Artur ar fi ajuns atît de departe? Și-ar fi riscat bunul renume, onestitatea cîștigată prin muncă, prestigiul unei vieți trăite în mod onest?

Și eu l-am cunoscut pe Artur Paz Semedo. Nu se ocupa cu facturarea de armament ușor și muniții la fabrica Belona S.A. și n-a avut o fostă soție pacifistă. Nu trăia în Italia. Probabil că n-a ținut niciodată un pistol în mînă, nici vorbă să ne imaginăm că i-a dat vreodată prin minte să tragă un foc. Dar și eu l-am cunoscut pe Artur Paz Semedo, și numele lui era Christian Poveda.

Arma lui?

Nu mai știu, am obosit să vorbesc despre arme. Cu ceva timp în urmă am ținut în mîini un kalașnikov, l-am pus în mîinile celor care au vrut să mă urmeze într-unul dintre puținele locuri încă libere: teatrul.

A atinge o armă e o experienţă pe care ar trebui s-o aibă toată lumea. Toată lumea ar trebui să-şi treacă buricele degetelor peste caneluri, să cîntărească în mînă încărcătorul, mai întîi gol, apoi plin cu gloanţe. Altfel rămîi doar cu fascinaţia sau cu scîrba. E nevoie de cunoştinţe. Cît cîntăreşte moartea? Toată lumea ar trebui să se joace cu un cartuş, să-l învîrtă între degete cum face prestidigitatorul cu o monedă. Cît de rapidă e moartea? Toată lumea ar trebui să tragă un foc spre o ţintă, o cutie de conserve, nu contează. Ce simţi cînd nimereşti ţinta?

Ca să spun povestea lui Christian, am întrebuinţat des un cuvînt: „trist". Trist pentru el, mort aşa, tînăr şi trădat ca un erou al lui Homer, trist la gîndul că poate cuvintele lui, în fond, n-au servit la nimic. M-au obosit amăgirile cuvintelor. Am obosit să vorbesc despre arme şi să folosesc acest cuvînt: trist. Christian Poveda a ales un drum la răspîntie şi a murit făcîndu-şi meseria. Fericit.

„Scriitorul care decide să scrie limpede vrea cititori, scriitorul care scrie obscur vrea, în

schimb, interpreți.“ Camus avea dreptate. Saramago știa să răspundă: „Iată ce au simpatic cuvintele simple: nu știu să amăgească“. A găsi cuvinte simple este meseria cea mai complicată pe care alege să o facă un scriitor. Cuvinte simple incapabile de amăgire. Poate cuvinte capabile să fie fericite.

Și eu l-am cunoscut pe José Saramago.

(Traducere din limba italiană
de Cerasela Barbone)

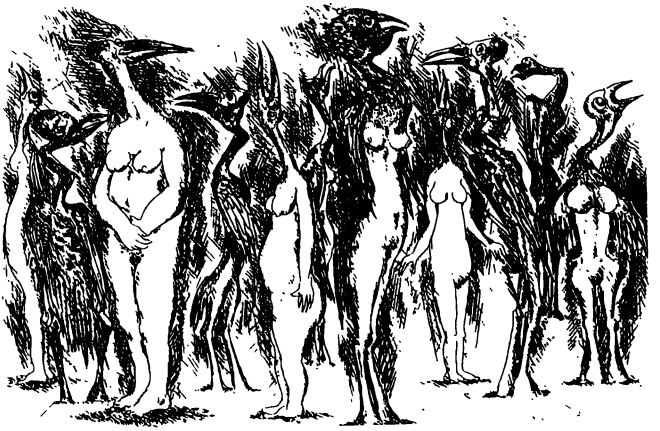

11 nopți

Filip Florian

luni

Cuvintele mele sînt poticnite și prostești, știu, mintea mea e năclăită și greoaie, dar, chiar și așa, îi mulțumesc cerului că am cumpărat hîrtia, plicurile și timbrele poștale, că am început acum trei zile, fără prea mare tragere de inimă, jocul ăsta nevinovat. La drept vorbind, e un joc ciudat, confuz, deși ar trebui să fie clar și riguros, cel puțin pentru mine. Eu l-am inventat, eu sînt arbitru, cel mai probabil eu sînt și singurul jucător, însă lucrurile îmi scapă uneori de sub control, de parcă altcineva, un străin, ar întinde mîna pe ascuns și ar muta piesele de pe tablă. Sincer să fiu, nu cred că bunul Dumnezeu își bate capul cu nălucirile mele sau că își vîră dracul coada, prin urmare încerc să mă împac cu neprevăzutul

și să trec peste răsturnările de situație. Iar jocul, după cum mi s-a părut încă de vineri, din prima seară, îmi face bine, mult mai bine decît pastilele și injecțiile, decît discuțiile nesfîrșite cu doctorul, decît toate ședințele de terapie de aici.

La sanatoriu, stingerea se dă la nouă și jumătate, la fel ca în școala militară, pe vremuri, la Sibiu. Vechile mele reflexe n-au murit, sînt obișnuit cu ritmul de cazarmă, cu sunetele stinse care străbat cînd și cînd întunericul, cu umbrele palide de pe pereți. Stau minute în șir cu ochii ațintiți pe fereastră, văd printre zăbrele lumina lunii, stelele, vîrfurile brazilor din vale, ceața ori negreala nopților ploioase, aștept să se apropie pașii asistentei și ai infirmierului, aud cum ușile sînt încuiate pe dinafară, de pe coridor, ghicesc cum privirile lor de cucuvele cercetează dacă s-a așternut somnul peste trupurile moleșite, peste disperarea, sminteala și neputința din fiecare salon, mă prefac că dorm cînd îi simt aproape, cînd se uită la mine ca la un sac de cartofi, de obicei mă gîndesc la pulpele asistentei (ale

oricărei asistente, indiferent dacă poartă sandale sau saboți), țin urechile ciulite pînă dispare zgomotul pașilor, e un fel de a-mi păcăli nerăbdarea, graba, apoi mă ascund sub pătură cu lanterna mea mică și, încet-încet, reintru în joc. Și scriu cu patimă, cu un soi de orbire, ca acum, cînd sînt lungit pe burtă de trei sferturi de oră și am cam amorțit. În orice caz, scriu mărunt, foarte mărunt, ca să încapă un potop de cuvinte pe o bucată de hîrtie și să nu risc nimic.

Noapte de noapte, cînd e atîta liniște, mă înconjoară aceiași vîrcolaci: rîsul batjocoritor al Claudiei (soția mea?), viclenia Feliciei (care fusese botezată Berta, dar și-a schimbat numele fără nici un regret), scenele cumplite din Bosnia, din spatele frontului, întîmplările dintr-o fabrică portugheză de armament, spaimele mele uriașe, frisoanele, jalea și, pe deasupra, candoarea unui contabil ca toți contabilii, tipicar și plicticos. Întotdeauna, vîrcolacii ăștia se așază unul peste altul, se suprapun, se confundă, pînă mi-e imposibil să mai deosebesc firele celor două povești. Cumva, viața mea și a

celuilalt, a contabilului, se amestecă și ele, parcă ar fierbe împreună într-o oală pusă pe foc. De fapt, încă din iulie, de cînd am citit prima pagină din roman, mi s-a întipărit în minte o formulare – „artur paz semedo nu e nici burlac, nici căsătorit, nici divorțat, nici văduv, ci pur și simplu separat de nevastă, nu pentru că așa și-ar fi dorit el". E doar un ciot dintr-o frază, dar îi înțeleg sensul, încărcătura, sînt exact în situația bietului om.

marți

Bănuiesc că femeia aia plină de pistrui, vînzătoarea, și-a notat la sfîrșitul săptămînii trecute cine a intrat în magazin și ce tîrguieli a făcut, după care, cu ticurile ei de jandarm, a întocmit un raport detaliat. Eu unul am ales ziua de vineri, am fost ultimul client, fiindcă am vrut să văd cît mai puține halate albe și să simt că aerul din spital e mai respirabil, mai tihnit. Oricum, doctorul a aflat ceva de la bun început, iar ieri dimineață, luni, a sperat că o să mă

ducă de nas cu trucurile lui prăfuite și o să mă facă să-i divulg totul, punct cu punct. M-a lăsat să mă perpelesc pe un scaun, pe hol, m-a primit în cabinet abia după alți cinci pacienți, mi-a cerut a nu știu cîta oară să-i vorbesc despre duhurile războiului (închipuindu-și că, dacă îmi zgîndărește rana, mă va struni ca pe un animal de la circ), mă asculta sprijinit de tocul geamului, cu brațele încrucișate la piept, părea atent mai degrabă la o scenă de afară, din curte, de pe una dintre alei, n-a întors nici o clipă capul spre mine și, din senin, chipurile fără să-l intereseze deloc, m-a întrebat cui vreau să trimit atîtea scrisori. Ce mă uimește e că medicul ăsta bătrîn, cu ochelari, nu înțelege că un ofițer, mai ales unul care a fost pe front, are alte instincte decît un șoarece bleg. N-am mușcat momeala și n-am căzut în cursă, în schimb i-am răspuns și eu cu aceeași monedă, încercînd să par obosit. Am căscat, am lăsat baltă povestea cu roiurile de muște, mi-am trecut degetele prin păr, pe urmă am rostit niște nume, unsprezece, exact cîte plicuri și timbre cumpărasem de

la chioșc. Vocea mea suna tărăgănat, puțin răgușit, dar numai eu știu cum mi se uscase gîtul și cîtă apă aș fi băut. În plus, spunînd adevărul și minținд, i-am explicat că m-am gîndit la rude și prieteni vechi, la oameni cărora nu le-am mai dat nici o veste de foarte mult timp.

În rest, după-amiezile, cînd sîntem cu toții la parterul clădirii, în fosta sală de bal, cînd infirmierii moțăie pe margini și asistentele se învîrt printre noi (indiferent dacă poartă sandale sau saboți), îmi caut un loc în centru, vizibil din orice unghi, scot din buzunarul halatului o foaie albă și un plic, cer voie să deschid cutia cu creioane colorate, una mare, de lemn, care e a tuturor, aleg de acolo ceva mai răsărit, folosesc ascuțitoarea cu grijă, ca să nu rup fiecare vîrf, apoi mă întorc la masă, îmi suflec mînecile și mă apuc de scris (un altfel de scris, care n-are nici o legătură cu cel nocturn, din pat, de la lumina lanternei). Încep mereu cu *Dragă*, după care fac o pauză, străduindu-mă să-mi amintesc dacă, dincolo de un chip nedeslușit din trecut, a existat

cîndva vreo poreclă prietenoasă sau vreun diminutiv. Dacă da, folosesc formula asta, de alint, dacă nu, mă mulțumesc cu numele de botez. Și scriu cît mai frumos, mai ordonat, ca să se poată citi ușor. Din cînd în cînd, la ora gustării, mușc din ruladă sau din biscuiți și las pe oricine să tragă cu ochiul, să descopere ce gărgăuni îmi umblă prin cap. De vineri încoace, reiau cam același text, cu saluturi călduroase, cu urări de sănătate și noroc, cu o poveste roz, în care eu sînt la munte cu noua mea logodnică, într-un hotel elegant, după ce am fost plecat din țară aproape doi ani. Textul e plin de afecțiune, de detalii tandre, nu lipsește nici formularea „abia aștept să ne întîlnim", iar spre finalul ședinței de grup, al meloterapiei, cînd și muzica e la ultimele acorduri, împăturesc foaia, o bag în plic, lipesc timbrul, mă răsucesc pe scaun și-i zîmbesc asistentei care mă privește lung (indiferent dacă poartă sandale sau saboți). În plus, spun mereu o rugăciune în gînd, în speranța că nimeni nu-și va da seama că foaia nu e întreagă, că am tăiat din ea

o fîșie îngustă, o optime, de care am nevoie la jocul meu secret.

miercuri

În primele seri, însemnările mele semănau cu o supă de propoziții tembele, dezlînate, așa că le-am distrus. Am fost precaut însă și nu le-am aruncat la coș, fiindcă știu de mult, din primăvara trecută, că femeia de serviciu (orice femeie de serviciu, indiferent dacă poartă papuci sau botoși) se pricepe să caute în gunoi și să separe binele de rău. Prin urmare, vineri, sîmbătă și duminică, chiar înainte să mă culc, am mototolit bucățile de hîrtie, le-am frecat cu putere între palme și le-am înghițit. Altfel, după cum se poartă angajații de aici, vînzătoarea de la chioșc, portarul, asistentele, grădinarul, femeile de serviciu, fochistul, bucătăresele și infirmierii, e limpede că doctorul i-a dresat ca la carte, i-a transformat în cîinii lui de vînătoare aprigi și credincioși. Nici nu-mi prea pasă, de fapt, la urma urmei e doar treaba lor, dar eu sînt nevoit să le

învăț năravurile, să le ghicesc intențiile și, mai ales, să mă păzesc. Deocamdată, sînt mulțumit că noaptea, sub pătură, unde nu m-au dibuit, scriu cu pastă neagră, cu un pix englezesc, nu cu creioanele din fosta sală de bal. Și scriu ce vreau, liber ca pasărea cerului, deși stau într-un salon închis cu cheia, într-o colivie pentru canari cu chip de om. În înflăcărarea mea, umplu peticele de hîrtie din muchie în muchie, pe ambele părți, cu litere minuscule, cu fraze pe care eu însumi, deși am ochi ageri, abia le descifrez. Începînd de alaltăieri, m-am obișnuit cumva cu ciudățeniile pe care le pun cap la cap și mă uit la ele mirat, ca la gîzele dintr-un insectar. Ca dovadă, de două seri încoace n-am mai distrus textul, nu l-am mai înghițit, și înclin să cred că n-o să-l distrug nici pe cel de azi, de acum, cînd e miercuri. Iar dacă tot m-am hotărît să păstrez notițele astea, am găsit și ascunzătoarea potrivită, la care sper să nu ajungă cîinii doctorului, oricît i-ar fi de devotați. De-a lungul zilei, deseori, mi i-am imaginat adulmecînd și scotocind pretutindeni, printre

așternuturi, sub saltea, în fisurile podelei, în baie, în dulap și în spatele difuzorului din tavan. Nu știu de ce, într-un singur loc nu-i cred în stare să caute, în cel mai la îndemînă dintre toate, în buzunarul meu de la piept, de la pijama.

Cinstit să fiu, mi-e foarte milă de tipul ăsta, de Artur Paz Semedo, care în destule privințe pare un pămpălău. N-a fost soldat fiindcă era un tînăr prea firav, un slăbănog, n-a apăsat niciodată pe un trăgaci, dar iubește ca un maniac artileria și leșină de plăcere (sau e gata să leșine) cînd vede tunuri, mortiere, torpile sau grenade anti-submarin. E contabil, am mai spus, și-a mîncat douăzeci de ani din viață într-o fabrică de arme și își visează să fie mutat de la secția de muniții la cea de armament greu. Pe deasupra, cînd e singur acasă, se uită doar la filme de război. Mi-e milă de el, repet, mi-e foarte milă, așa că m-am hotărît să continui eu povestea, să-i schimb logica și s-o duc la bun sfîrșit. Am totuși o nedumerire. Nu pricep nici în ruptul capului de ce numele proprii, o puzderie de nume – ale

tuturor personajelor, ale orașelor, țărilor și generalilor, ale munților și podișurilor, chiar și titlul unei cărți – apar de la prima pînă la ultima pagină cu litere mici. Poate e în derîdere, poate e un semn de dispreț, greu de zis, dar eu le voi scrie cum am învățat din abecedar, cu majuscule.

joi

Trăiesc în continuare cu senzația că sînt prea multe lucruri de lămurit, de explicat, așa că voi face o listă scurtă, seacă, unde am să le înșir în dezordine, ca atunci cînd pleci la piață și nu vrei să uiți nimic important: a) îmi place să fumez, îmi place nespus, așa că m-am împrietenit prin iulie cu Victor, un tip de la secția de nevroze ușoare, cu care mă întîlneam mereu în curte și care descoperise un truc ideal; b) ne plimbam pe aleea din fața sanatoriului (sau a fostului castel, în interiorul căruia era și fosta sală de bal), coteam apoi la stînga și, turuind și gesticulînd, ca să pară o scenă normală cu doi indivizi anormali, coboram în gangul

din lateralul clădirii, în fostul adăpost pentru trăsuri; c) acolo, la umbră, după ce se asigura că nu-l vede nimeni (mai ales fochistul, a cărui ușă de la centrala termică era după colț), Victor se suia pe brîul de piatră al zidului, un brîu de jumătate de metru, și căuta punga lui verde printre ramurile încolăcite de iederă, printre frunzele mari; d) în pungă, la adăpost de umezeală, se aflau două brichete, ca să existe o salvare în caz că una s-ar fi stricat, și un pachet de Pall Mall; e) băteam palma, ne aprindeam cîte o țigară, trăgeam fumul direct în suflet, parcă îl sorbeam, și pîndeam la capetele gangului de teamă să nu ne surprindă cineva; f) în rest, trăncăneam în neștire, ori așezați pe o bancă, ori dînd ocol întruna micului parc, timp de o oră, cît durau (și durează) ieșirile noastre la aer curat; g) mai întîi cu întreruperi, apoi din ce în ce mai legat, mai însuflețit, i-am povestit cum m-a părăsit Claudia și ce grozăvii am văzut în război, iar el m-a ascultat tăcut, întotdeauna, și o dată a plîns; h) pe banca noastră preferată, în partea de jos a curții,

sub un fag, m-a lăsat să citesc pe îndelete, de cinci sau șase ori, romanul ăsta neterminat; i) Victor lucra (și lucrează) la o revistă literară, avea mereu un teanc de foi la subraț, iar cînd a părăsit sanatoriul, la mijlocul lui august, mi-a lăsat în pungă, în spatele frunzelor de iederă, un pachet de țigări, brichetele, pixul lui englezesc și paginile despre Artur Paz Semedo pe care nici pînă astăzi nu știu cine le-a scris.

Sînt ghemuit sub pătură, am lanterna aprinsă, țin pixul între degete, iar peticul meu de hîrtie e pe jumătate alb. M-am blocat din senin, în toiul nopții, și nu-mi dau seama dacă femeia aia fără inimă, ușor într-o ureche, ar trebui să fie roșcată, blondă, șatenă sau brunetă. Noroc cu pixul, de fapt cu pasta, care mă ajută să mă decid. Iată:

Cu părul negru, în bucle, și cu tenul măsliniu, Felicia pășește delicat, cu un soi de lentoare, de la doisprezece ani. Pe atunci o chema Berta, purta uniforma gimnaziului catolic, sînii îi crescuseră ca niște lămîi și a observat că monseniorul Pedro, cadeții de la școala de marină, vînzătorii de înghețată

și clienții cafenelelor din oraș o privesc altfel dacă nu mai calcă apăsat și grăbit. De-a lungul timpului, cu ochii ațintiți la arcuirea coapselor și la gleznele ei subțiri, destui bărbați s-au gîndit la însușirile unei căprioare, și-au imaginat că grația se confundă cu inocența. Așa i s-a întîmplat și lui Artur Paz Semedo, un student deșirat de la științe comerciale, mai tîrziu, mult mai tîrziu, chiar în perioada în care se pregătea pentru examenul de diplomă. A fost cucerit de mersul leneș, puțin legănat, s-a topit în propriile lui iluzii, s-a îmbătat ca orice îndrăgostit, fără să bea vin sau rachiu, a cerut-o imediat de nevastă pe Berta (care lucra într-o librărie, se învîrtea agale printre rafturile cu cărți și nu rîvnea încă la numele de Felicia), n-a băgat de seamă că ea are pîntecele cam umflat, de parcă ar fi mîncat tăvi întregi cu plăcinte, n-a plecat urechea la clevetiri nici înaintea nunții, nici în biserică, nici în cele patru luni care au urmat, a suferit cînd copilul s-a născut mort (un prunc zbîrcit și vînăt, pe care tocmai el, un contabil, se încăpățîna să-l creadă al

lui în ciuda tuturor calculelor) și a avut nevoie de aproape două decenii ca să înțeleagă că felinele, nu numai cînd își pîndesc prada, se mișcă cu grația unor căprioare. În atîția ani, deși și-a schimbat numele de botez și actele, Felicia n-a renunțat la felul în care umblă, la sîngele rece, la vicleșuguri și la ritualul vînătorii. Nenumărați bărbați au ajuns în ghearele ei pentru cîteva săptămîni sau pentru o singură oră, dar a avut grijă ca Artur Paz Semedo să nu știe nimic și să plutească mai departe în aburii iubirii, nu ai alcoolului. În ceea ce-l privește, cu mintea doldora de facturi, bilanțuri și procese verbale, pasionat pe deasupra de lucirile armamentului greu, el nu s-a trezit nici pînă acum din beția începuturilor, e mahmur și și-ar turna oricînd, la cel mai mic semn, încă un păhărel. A fost părăsit de șapte luni, dar pentru că n-a primit oficial o cerere de divorț, îi telefonează des și îi face pe plac ca un servitor. Coborînd zilnic în subsolul clădirii Produções Belona S.A., nici nu bănuiește că Sesinando, tinerelul de la arhivă, mîngîie de la o vreme

sînii Feliciei, care nu mai seamănă cu lămîile, ci cu portocalele coapte.

vineri

După părerea mea, noi toți, pacienții de la etaj, sîntem tratați ca niște haine murdare. Pe mine cel puțin, azi-dimineață, cît am trecut pe la ionizări, psihoterapie, magnetodiaflux și evaluarea Pichot, parcă m-au pus la înmuiat, m-au frecat cu detergent, m-au clătit și m-au întins pe sfoară, la soare, în speranța că o să mă usuc repede și o să mă poată scrobi și călca. La final, cînd am intrat în cabinetul doctorului, arătam probabil ca o cămașă de mătase luată de la curățătorie, fără pete și scame, așa că l-am văzut după mult timp încîntat. M-a lăudat pentru scrisorile trimise unor rude și prieteni, pentru cum mă purtam mai nou după-amiaza, la parter, în fosta sală de bal, a spus ceva despre rafalele de vînt și, încet-încet, după alte nimicuri, a ajuns la subiectul cu care mă toacă mărunt de prin primăvară, din aprilie sau mai. Uneori are pe

nas ochelarii de distanță, cu lentile fumurii, alteori pe cei de citit, însă indiferent de asta privește războiul într-un mod teoretic, bizar, ca și cum luptele s-ar desfășura în bibliotecă, cu soldăței de plumb, iar dramele și masacrele s-ar reduce veșnic, ca o regulă, la un șir de noțiuni. De fiecare dată cînd încearcă să mă atragă în discuții complicate, mă eschivez cumva, fug și, dacă tot nu izbutesc să-mi pierd urma în pădure, în munți sau printre arbuștii de dincolo de gard, mă ascund în amintiri. Din fericire, astăzi, nu m-a asaltat cu întrebări, ci s-a mulțumit cu un monolog despre cruzime, suferință, ură, ticăloșie și frică, nicidecum despre roiuri de muște și cîini răpciugoși.

Scotocind în registrele și în corespondența anilor '30, uitîndu-se peste fel și fel de contracte, ordine, chitanțe, rapoarte și note de serviciu, Artur Paz Semedo nu e lămurit deloc care e ținta lui, bîjbîie prin penumbra beciurilor boltite ca un om legat la ochi. Cînd și cînd, mai ales după discuțiile de la telefon cu Felicia, i se pare că pricepe ceva, că intuiește un scop sau o mizăă, dar

senzația asta dispare imediat și, în locul ei, se reașterne deruta. În principiu, pe lîngă afacerile făcute pe seama conflictului dintre Paraguay și Bolivia, pe lîngă alte livrări de arme mai mult sau mai puțin obișnuite (incluzînd aici și contrabanda), ar trebui să găsească dovezi clare că firma lui, Produções Belona, s-a amestecat pînă peste cap în Războiul Civil din Spania, că a mers din prima pînă în ultima clipă de partea fasciștilor. Știe însă prea bine că ăsta e doar un pretext, că Felicia i-a cerut așa ceva doar ca să-l stîrnească, să-l incite, fiindcă tocmai văzuseră amîndoi un film vechi, alb-negru, la o distanță unul de celălalt de cîteva zile. Acel film, *L'Espoir* (cum cred că se chema, deși eu n-am auzit de el sau de vreo carte cu un asemenea titlu), fusese doar o momeală sentimentală prin care ea îl trezea din somnolență, îi dădea un rol oarecare într-o poveste încurcată și îi încălzea un pic sufletul. Cu cele două prenume ale lui, Artur și Paz, care nu erau moștenite de la bunici, contabilul a înțeles că există o față ascunsă a lucrurilor, că adevăratele

ei intenții duc în altă parte, nu la povestea spaniolă și la înarmarea franchiștilor. Din cînd în cînd, ideea că n-are habar despre ce e vorba îl intrigă, îl înfurie, dar își potolește iute puseurile de mînie, de frică să n-o supere, să n-o îndepărteze, să nu taie o punte de legătură abia refăcută. Preferă de o mie de ori să orbecăie prin cețurile arhivei și să se afunde în hîrțoagele îngălbenite, chiar dacă se împiedică la tot pasul de umbrele din trecut. Nu ghicește cu nici un chip care e rostul căutărilor lui, dar e mai decis ca niciodată, culmea, să caute acul în carul cu fîn. Peste atîta trudă, întrezărește buclele brunete, tenul măsliniu, arcuirea coapselor, șoldurile Feliciei și gleznele subțiri.

sîmbătă

Dimineața, la prînz și seara, cînd trebuie să iau doctoriile, tușesc și icnesc, mă sufoc, beau cîteva pahare cu apă, scuip și îmi vine să vărs. E ditamai chinul, jur, și aș arunca pastilele în closet, dacă n-ar sta de

fiecare dată o asistentă pe capul meu (indiferent dacă poartă sandale sau saboți). Scenele astea o scoteau din sărite și pe Claudia, demult, cînd eu mă dădeam de ceasul morții să înghit o aspirină sau un algocalmin, iar ea voia să mă lase baltă și să plece pe pustii. Și chiar a plecat, acum doi ani, dar nu din cauza medicamentelor, ci fiindcă e o curvă ca toate curvele, o cățea care intră mereu în călduri. În orice caz, a plecat împleticindu-se, cu coada între picioare, cu buza de jos franjurită, cu palmele lipite de burtă și cu o poșetă care nu se asorta nici cu cizmele, nici cu ochii vineți, nici cu sîngele de pe bărbie și obraji. Nu știu prin cîte paturi a trecut înainte de-a ne căsători, n-am idee cu cîți bărbați s-a culcat cînd eram de serviciu în cazarmă, noaptea, sau cînd mergeam în aplicații, nu vreau să aflu cîte cearșafuri a mototolit în perioada în care am fost cantonat lîngă Tuzla și Bihać, într-un batalion de căști albastre, și nu-mi doresc să descopăr cu cîți prieteni de-ai mei s-a încurcat în secret. E bine că nu-mi sînt clare cifrele și persoanele, că

n-am o numărătoare cu bile pe care să fac socoteli. Dincolo de deducțiile mele (de fapt, de certitudini), am surprins-o într-o zi cum se pupa cu un vecin de bloc, pe casa scării, pe trepte, între etajele unu și doi. A rîs batjocoritor, mi-a zis că sînt un prost și a inventat că tipul ăla blonziu, care o curta din liceu, tocmai se logodise. Am sunat la ușa lui, am strigat și am bătut cu pumnii, dar pentru că refuza să-mi deschidă, n-am mai stat pe gînduri, am coborît în stradă, am luat un furtun din portbagajul mașinii, am scos niște benzină din rezervor, am umplut o sticlă de doi litri, am urcat înapoi, am udat ușa de sus pînă jos și i-am dat foc. Mai întîi a ars prețul, cu flăcări mari, de un metru, apoi a cedat și lemnul, care era de brad. După pompieri și poliție, a sosit și o ambulanță cu girofarul pornit, cu doi vlăjgani în bluze și pantaloni verzi care mi-au răsucit brațele la spate și m-au suit în duba lor. Aia a fost prima mea internare, pe următoarele nu le mai țin minte prea limpede, iar la ultima, cea de acum, Claudia a semnat cu mîna ei că e de acord să fiu

ținut în sanatoriu pe timp nelimitat. Nu mă vizitează deloc. M-a părăsit. E o curvă ordinară. Și mie mi-e tare dor de ea.

Trebuie să mă opresc, tremur, mi s-a uscat iarăși gîtul și sper că o să-mi revin.

Felicia e diferită de ceilalți oameni, prin capul ei nu zboară tot felul de păsărele, ci porumbeii păcii, niște guguștiuci albi. De aici și obsesia împotriva războiului, a armelor, planul pe care l-a pus la cale cu răbdare, abil, pînă la cel mai mic amănunt. Artur Paz Semedo și Sesinando nici nu-și închipuie că sînt doar două marionete, că au prins viață și umblă prin arhivă datorită ei. Cel dintîi n-a scăpat de vraja din tinerețe, tînjește în continuare la pașii leneși, la pulpele catifelate și la un surîs pierdut, pe cînd cel de-al doilea, căruia abia i s-au aprins călcîiele, are parte de clipe memorabile, de jăratic și zvîrcoliri. Amîndoi suferă de o docilitate incurabilă, îi urmează sfaturile și indicațiile ca niște elevi cuminți. Sesinando, bunăoară, care e mai înfierbîntat, a reușit să-l tragă de limbă pe taciturnul Arsenio, șeful lui, marele cunoscător

al registrelor legate în piele și al secretelor ascunse sub straturi de praf. În plus, îi scoate în cale contabilului numai ce decide ea, document cu document, lăsîndu-l să creadă că se descurcă minunat. Nici unul, nici altul nu știu însă că, înainte de-a se folosi de ei, Felicia a încercat să ajungă la țintă pe un drum mai scurt, vînîndu-l chiar pe directorul general. L-a urmărit zile întregi cu un mers de leopard, i-a învățat rutele și pasiunile, s-a întins pe un șezlong în apropierea lui, pe plajă, bucurîndu-se din plin de soare, a apărut la debarcader înainte de asfințit, într-o rochie umflată de vînt, cînd el se pregătea să iasă cu iahtul în larg, iar într-o seară, după ce se potolise arșița, a scăpat geanta pe caldarîm în fața unui Mercedes decapotabil, care a frînat din rărunchi, avînd o siglă mică, discretă, cea a lui Produções Belona S.A., pe una dintre oglinzi. Nu s-a înfiripat nici o idilă din acele episoade, așa că Felicia, după ce l-a văzut alături de un tip atletic, într-un bar de jazz, s-a resemnat. În noua ei strategie, e convinsă că va ajunge altfel la directorul general și,

indirect, prin intermediul a două marionete, îi va vîrî și lui în cap cîțiva porumbei albi.

duminică

Cerul era senin dinainte de răsărit, iar cînd ne-am apropiat de sat, pe la nouă, nouă și un sfert, se făcuse deja cald. Aveam turela deschisă și priveam în lungul drumului, din obișnuință, ca să fiu sigur că nu apar copaci prăbușiți, gropi de pe urma exploziilor sau colaci de sîrmă ghimpată. La viteza mică a tanchetei (căreia unii îi zic vehicul blindat), curentul era ușor de suportat, semăna cu vînturile de toamnă. De undeva de sus, de pe culmea muntelui, am zărit casele răsfirate, toate întregi, fără urme de incendiu, și livezile de peri și pruni, așa că m-am gîndit fără să vreau la rachiul acela gălbui, care îmi aluneca pe gît ca laptele. Cu gîndul la rachiu, mi-am dat seama cu întîrziere că în vale nu e nici țipenie de om, că par cu toții plecați ori ascunși prin beciuri și șoproane. Am spus asta întregului echipaj, iar sergentul de la volan a

încetinit o vreme, ca să ne uităm cu atenție. Nu știu de ce, la un moment dat i-am ordonat să oprească, am coborît lîngă un tei sălbatic, mi-am scos chipiul și m-am lăsat pe vine. Cît timp am fumat, și eu, și ceilalți am stat cu ochii ațintiți la acoperișurile de țiglă sau tablă, la curți și grădini, la minaretul însorit al geamiei, la potecile care șerpuiau prin fînețe. Vorbeam puțin, aproape deloc, iar un soldat cu perciuni stufoși, căruia îi împrumutasem binoclul, m-a chemat să-mi arate un cîine. L-am cercetat prin lentilele puternice, era schilod, cenușiu, avea la șold o rană urîtă și se tîra ca vai de el pe povîrnișul din spatele școlii. Am aruncat țigara în iarbă, am strivit-o cu vîrful bocancului, apoi le-am făcut semn să mergem. Cînd mi-am pus iarăși chipiul, am simțit că am părul ud, năclăit, deși fumasem la umbră. Din vîrful turelei, am cerut să înaintăm mai repede, așa că am fost nevoit să folosesc ochelarii mei de pilot, cu curelușe de piele, pe care-i cumpărasem cîndva dintr-un tîrg de vechituri, la Sfîntul Dumitru. Curînd, drumul a început

să coboare, ba domol, ba abrupt, cu serpentine strîmte, strecurîndu-se printre bolovani și mărăcini, prin locuri pe unde n-ar fi păscut nici caprele. S-a îmblînzit după nici zece minute, a luat-o pe lîngă albia unui pîrîu și, în dreptul cimitirului, a cotit la stînga. Cam de acolo începea și satul. Era într-adevăr pustiu, chiar dacă dintr-un grajd mugeau niște vite. Am continuat în ritmul melcului, pînă ne-a lovit un miros greu, insuportabil, care se întețea de la clipă la clipă. A trebuit după scurt timp să întoarcem și să suim înapoi pînă deasupra livezilor, unde aerul se limpezea, mai ales că sufla din direcția bună și vîntul. Am întrebat dacă are cineva vreo băutură și, după mici ezitări, am primit o sticlă de jumătate de litru, plină, care a ieșit din lada de muniții. Am tras două-trei duști, le-am zis și celorlalți să facă la fel, după care am rupt fîșii de bandaj din trusa de prim-ajutor, le-am înmuiat în alcool și ni le-am legat la nas și la gură. Cînd am revenit în vale, am mers fără șovăiri, în forță, și i-am cerut

șoferului să nu frîneze decît în fața școlii. Ne-am dat toți jos, eu cu revolverul scos din toc, ei cu pistoale-mitralieră, și am văzut pe terenul de sport un roi de muște uriaș, de neînchipuit, ca o furtună de praf sau ca un nor de funingine. Ne intrau în ochi, ni se izbeau de obraji, de gît și de frunte, zumzăitul era groaznic, mi-am pus iarăși ochelarii de pilot și am descoperit că între porțile de handbal, pe o întindere de zeci de metri, erau doar bulgări mari de pămînt, un pămînt argilos, parcă arat haotic, peste care se distingeau urme de buldozer. Ciudat, nu mi-a venit deloc să vărs, dar am început să urlu, am tras cu revolverul în muște cît m-au ținut gloanțele, apoi am pornit prin negura aia asurzitoare, prin mijlocul bîzîitului, pînă am ajuns la un obiect roșu care nu era, așa cum am crezut, mînerul unei umbrele. Era mînerul unui cărucior. Al unui cărucior de copil. Iar cînd m-au dus la tanchetă, am zărit și doi cîini răpciugoși, împușcați și ei de cîteva zile.

luni

Azi-noapte am plîns nu știu cît timp, pe înfundate, mușcînd întruna din pernă. Cum n-am mai scris nici un cuvînt, nici o literă, o să continui acum, tot aici, fiindcă e penultima bucată de hîrtie (sau a zecea, dacă le pun la socoteală și pe cele distruse).

Pînă să iasă în oraș cu Felicia, într-o seară, la cină, așa cum stabiliseră, Artur Paz Semedo și-a luat inima în dinți și, pentru prima oară de cînd fusese părăsit, s-a încumetat să-i facă o vizită. Îi aflase adresa demult, de la un taximetrist care cîștiga bani frumoși cu asemenea informații, a găsit numele ei la intrare, pe lista din dreptul interfonului, dar n-a fost în stare să apese pe butonul cu numărul 7. A ocolit clădirea într-un fel de plutire, de amorțeală, a abandonat buchetul de flori după colț (în speranța că-i va fi altcuiva de folos), a mers clătinîndu-se pînă în parcul de peste drum și s-a așezat pe o bancă din margine, sub un salcîm înalt, aproape de stradă. Îl cuprinsese sfîrșeala, ca în poligonul de trageri,

cînd ajungea în preajma proiectilelor, a pieselor de artilerie și a mașinăriilor de luptă din oțeluri speciale. Și-a revenit greu, abia după ce s-au aprins felinarele, și nu și-a mai dezlipit ochii de la șirul de ferestre de vizavi, de la etajul întîi, unde presupunea că se află și dormitorul Feliciei. Ar fi fost în al nouălea cer dacă i-ar fi zărit silueta și dacă ar fi putut să-i transmită de acolo, din parc, vestea aia uimitoare (smulsă de curînd din adîncurile arhivei), o veste care îi dădea șansa, își închipuia el, să-i mîngîie orgoliul, elanul pacifist, gleznele subțiri și pîntecele. Mai întîi a apărut o lumină în partea stîngă a clădirii, unde un copil se juca cu o minge, apoi au prins viață alte trei geamuri, și ele cu scene banale, iar mai tîrziu, cam după o oră, a ieșit din întuneric o veioză cu abajur cafeniu, pe la mijlocul rîndului de ferestre. Cînd Felicia și-a scos rochia și și-a răsfirat părul pe spate, Artur Paz Semedo a uitat complet de registrul acela prăfuit și albastru, de procesul-verbal cu nenumărate semnături și parafe, de schimbarea numelui din Armas Belona în

Produções Belona S.A. și de vechea decizie a acționarilor fabricii, de acum optzeci de ani, prin care urma să se treacă de la producția militară la cea de pluguri și tractoare. Privind-o de departe, tremura ca bolnav de friguri, respira poticnit și, în cîteva clipe, a leșinat. Tocmai îl văzuse pe Sesinando în cadrul geamului, în lumina palidă a veiozei, cum îi săruta umerii goi și pieptul, cum își afunda fața între sînii ei ca două portocale. S-a trezit apoi cu mintea încleiată cînd becul fusese stins și imaginea dispăruse în noapte. Copacii foșneau ușor în adierea vîntului, iar Artur Paz Semedo s-a uitat o vreme la cer, la frunzișul de deasupra lui și la o creangă arcuită și groasă. Dacă s-ar fi suit pe spătarul băncii, ar fi putut să ajungă la ea cu mîinile. A plecat cu pași mici, gîndindu-se unde ar putea să găsească la ora aia o bucată de funie.

marți

Doctorul m-a primit astăzi cu un aer ciudat, de parcă ar fi fost cu mintea în altă

parte. De data asta stătea la birou, cerceta niște fișe și m-a invitat să mă așez și eu și să-mi torn un pahar cu apă. Deodată, fără să-mi dea nici o explicație, fără să mă prevină, s-a apucat să citească cu voce tare un text pe care îl știam foarte bine. N-avea legătură cu testele psihiatrice sau cu analizele medicale, așa cum bănuisem, ci era chiar începutul acestei povestiri, primul paragraf, cel în care descriam jocul meu secret și confuz de după ora stingerii. M-am lipit de spătarul fotoliului, cred că am făcut ochii cît cepele, iar cînd am vrut să protestez, mi s-a părut că mi-am pierdut glasul. Doctorul a observat agitația mea, furia, așa că a ridicat două degete și a continuat să citească. Sărea de la o întîmplare la alta, alegea pasaje scurte, mă privea din cînd în cînd pe deasupra ochelarilor și, la final, după ce a hotărît să se oprească, m-a îndemnat iarăși să iau cîteva guri de apă. Cu teancul de foi în mînă, mi-a mărturisit că în fiecare zi, dimineața, cînd eram la balneoterapie, un medic stagiar se chinuia să descifreze cu lupa scrisul meu imposibil, prescurtările

și frazele încîlcite, după care copia totul riguros, pe curat, respectînd orice virgulă.

N-am să spun nici în ruptul capului dacă Artur Paz Semedo s-a spînzurat sau nu, asta să fie limpede. În schimb, imediat, chiar imediat, o să mă dau jos din pat, o să-mi pun papucii, o să strivesc lanterna cu călcîiul, o să țip din adîncul sufletului și o să rup pixul englezesc în bucățele, dar peticul ăsta de hîrtie, ultimul, n-o să-l fac ferfeniță și nici n-o să-l înghit, ca să ajungă pe masa doctorului și să fie fericit.

Cuprins

O carte neterminată, o voinţă de neclintit (*Fernando Gómez Aguilera*) 5

Halebarde, halebarde, archebuze, archebuze 25

Şi eu l-am cunoscut pe Artur Paz Semedo (*Roberto Saviano*) 89

11 nopţi (*Filip Florian*) 121

Un eveniment editorial şi un proiect literar unic:
romanul neterminat al lui José Saramago,
care a inspirat texte
de Roberto Saviano şi Filip Florian

„În 2009, pe la mijlocul lui august, la doar cîteva luni după ce terminase *Cain*, Saramago a creat pe laptopul său un fişier cu notiţe dedicat noului roman pe care dorea să îl înceapă. O idee mai veche încerca să-şi găsească locul într-o naraţiune, iar în perioada aceea descoperise mecanismul declanşator al unei anecdote care i-ar fi putut da formă… Planul iniţial fusese deja trasat: personajele principale erau schiţate, la fel ca mobilul acţiunii, tonul intrigii şi anumite legături între actanţi… Muzica prozei sale îşi găsise modulaţia, întrevăzîndu-se încă de pe acum atributele specifice ale peisajului narativ care începea să iasă la iveală: o expresie epurată de barochisme, austeră, directă şi senină; dialoguri vii, derivate din limbajul cotidian; bine-cunoscutul său narator atotputernic, înţelept, reflexiv şi atotcuprinzător… structura de roman poliţist care articulează suspansul; capacitatea sa de a delimita strict medii închise; cadenţa unei căutări disimulate şi antagonice… O lume uşor de recunoscut, saramaghiană, care, de la primele contururi trasate, evocă atmosfera specifică din *Toate numele* şi stabileşte legături cu acea etapă din opera sa iniţiată de *Eseu despre orbire*."

Fernando Gómez Aguilera

EDITURA POLIROM

ISBN 978-973-46-5174-0

9 789734 651740

www.polirom.ro

Carte publicată şi în ediţie digitală